

1. STAV A CHARAKTERISTIKY SYSTÉMU VZDELÁVANIA A VÝCHOVY

Prvá kapitola sa venuje popisu situácie v oblasti regionálneho školstva a vysokého školstva. Identifikuje hlavné problémy vo väzbe na čiastkové ciele a určuje potrebný smer intervencií, ktoré sú zamerané na ich odstránenie a ďalší rozvoj regionálneho školstva. Na dané okruhy nadväzujú konkrétne opatrenia Implementačného plánu. Komplexná formulácia cieľov spôsobuje, že popis situácie a identifikácia problémov je relevantná pre viacero cieľov súčasne. Radenie opatrení nie je jednoznačne deliteľné medzi jednotlivé ciele. Mnohé opatrenia Implementačného plánu prispievajú k napĺňaniu viacerých cieľov a boli do plánu zaradené v časti, kde sa obsahovo najviac prekrývajú s formuláciou daného cieľa a tematickej oblasti.

1.1 Regionálne školstvo

Slovenská republika, rovnako ako prakticky všetky krajiny, ktoré sú zmluvnou stranou Dohovoru o právach dieťaťa,³ má zákonom ustanovenú **povinnú školskú dochádzku, bezplatné vzdelanie v základných a v stredných školách** a regionálne školstvo vytvára podmienky na naplnenie tejto zákonnej povinnosti. Regionálne školstvo vytvára aj podmienky na predprimárne vzdelávanie v materských školách pre deti spravidla od troch rokov do šiestich rokov veku.

Hlavnou úlohou regionálneho školstva je umožniť občanom SR **získanie nižších stupňov vzdelania**, ktorými rozumieme všetky stupne vzdelania okrem vysokoškolského. Ide konkrétne o **predprimárny** stupeň vzdelania, **primárny** stupeň vzdelania, nižšie stredné vzdelanie, niekoľko druhov **stredného** (sekundárneho) a **vyššieho odborného** stupňa vzdelania (postsekundárneho alebo terciárneho). Regionálne školstvo ako systém má viacero zložiek. Jeho hlavná úloha sa zabezpečuje vzdelávaním podľa **vzdelávacích programov** v nasledovných druhoch škôl: **v materských školách** sa získava predprimárne vzdelanie (z hľadiska medzinárodnej klasifikácie ide o stupeň ISCED 0), **v základných školách**, v 1 – 4 ročníku, ktoré tvoria prvý stupeň základnej školy, sa získava primárne vzdelanie (ISCED 1) a v 5 – 9 ročníku, ktoré tvoria druhý stupeň základnej školy, sa získava nižšie stredné vzdelanie (ISCED 2). **V stredných školách** je možné získať viacero stredných stupňov vzdelania – nižšie stredné odborné vzdelanie (ISCED 252-253), stredné odborné vzdelanie (ISCED 352), úplné stredné všeobecné vzdelanie (ISCED 344), úplné stredné odborné vzdelanie (ISCED 353-354), pomaturitné kvalifikačné vzdelanie (ISCED 454) a vyššie odborné vzdelanie (ISCED 554).

Osobitnú skupinu škôl tvoria školy **pre deti a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami**. Zabezpečujú výchovu a vzdelávanie pre deti a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. V tejto skupine sa podobne ako v skupine bežných škôl (škôl hlavného prúdu) nachádzajú materské školy, základné školy a stredné

³ Čl. 28 ods. 1 písm. a) Dohovoru o právach dieťaťa zverejneného v Zbierke zákonov pod číslom 104/1991 Zb. a Čl. 42 zákona č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

školy, vzdelávanie v ktorých je prispôsobené potrebám detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

Vzdelávanie v základných školách a v stredných školách sa považuje **za sústavnú prípravu na povolanie**. Regionálne školstvo plní aj **ďalšie úlohy**. Prostredníctvom príslušných **výchovno-vzdelávacích programov** umožňuje získať **v základných umeleckých školách a v jazykových školách** stupne základného umeleckého vzdelania a jazykového vzdelania (poznajme, že tieto stupne vzdelania nie sú súčasťou medzinárodnej klasifikácie ISCED). Prostredníctvom príslušných **výchovných programov** poskytuje výchovu a vzdelávanie **vo vybraných školských zariadeniach**, a to **v školských výchovno-vzdelávacích zariadeniach** (v školských kluboch detí, v centrách voľného času, v školských internátoch, v školských hospodárstvach a v strediskách odbornej praxe) a **v špeciálnych výchovných zariadeniach** (v diagnostických centrách, v reedukačných centrách a v liečebno-výchovných sanatóriách).

Okrem škôl a školských zariadení uvedených v predchádzajúcich odsekoch, v ktorých sa uskutočňuje výchova a vzdelávanie podľa vzdelávacích a výchovných programov, patria do regionálneho školstva aj ďalšie školské zariadenia zabezpečujúce **podporné a účelové činnosti** pre výchovu a vzdelávanie. Sú to **školské zariadenia výchovného poradenstva a prevencie** (centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a centrum špeciálno-pedagogického poradenstva) a **školské účelové zariadenia** (školy v prírode, zariadenia školského stravovania a strediská služieb škole).

Sieť škôl

Zoznam všetkých škôl a školských zariadení oprávnených uskutočňovať výchovu a vzdelávanie v systéme regionálneho školstva sa nazýva **sieťou škôl a školských zariadení** (ďalej len „sieť“)- **Zaradovanie** škôl a školských zariadení do siete a ich **vyradovanie** zo siete uskutočňuje ministerstvo školstva a Ministerstvo zdravotníctva SR podľa pravidiel ustanovených zákonom. Zaradenie školy alebo školského zariadenia do siete oprávňuje tieto školy a školské zariadenia poskytovať výchovu a vzdelávanie podľa školského zákona a využívať finančné prostriedky z verejných zdrojov.

Školy a školské zariadenia môže **zriadiť štát** prostredníctvom okresných úradov v sídle kraja (školy a školské zariadenia zriadené OÚ v sídle kraja⁴), **obec** (školy a školské zariadenia zriadené obcou), vyšší územný celok (školy a školské zariadenia zriadené VÚC), **cirkev alebo náboženská spoločnosť** (cirkevné školy a cirkevné školské zariadenia) alebo **iná fyzická osoba alebo právnická osoba** (súkromné školy alebo súkromné školské zariadenia).⁵ **Základná škola** má štandardne 9 ročníkov. Základné školy sa **členia na dva typy**, a to na plnoorganizované ZŠ, ktoré majú všetkých 9 ročníkov, a neplnoorganizované ZŠ, ktoré nemajú všetky ročníky. Podľa školského zákona sa vzdelávanie v základnej škole na prvom stupni môže organizovať aj v triede, v ktorej sú žiaci viacerých ročníkov.

⁴ Do konca roku 2012 plnili túto úlohu krajské školské úrady (KŠÚ).

⁵ Pre školy zriadené OÚ v sídle kraja, obcou alebo VÚC zavádza školský zákon spoločný názov „štátne školy“ a zákon č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení názov „verejné školy“. Nie je to štandardná situácia, ministerstvo bude iniciovať odstránenie tejto anomálie pri zmenách právnych predpisov.

V základnej škole možno zriadiť aj **nultý ročník**. Nultý ročník základnej školy je určený pre deti, ktoré k 1. septembru dosiahli fyzický vek šesť rokov, nedosiahli školskú spôsobilosť a **pochádzajú zo sociálne znevýhodneného prostredia**. V nultom ročníku dieťa začína plniť povinnú školskú dochádzku. Do nultého ročníka môže byť zaradené dieťa len s informovaným súhlasom jeho zákonného zástupcu. Nultý ročník navštevuje v súčasnosti 3 647 žiakov.

V súčasnosti je v sieti zaradených 2 101 základných škôl a vzdeláva sa v nich 433 465 žiakov. Z nich je 638 (30,37 %) **neplnoorganizovaných základných škôl s ročníkmi 1. - 4.** Vzdeláva sa v nich 10 270 žiakov (2,37 %). Celkovo sa v sieti vyskytujú školy s počtom od 5 do 1209 žiakov. **Štátnych neplnoorganizovaných škôl len s 1. až 4. ročníkom je 612**, súkromných 13 a cirkevných je 13. Dvojmenné vyučovanie sa zabezpečuje pre 387 žiakov v 24 triedach štátnych základných škôl. V cirkevných a súkromných základných školách dvojmennosť neevidujeme. 10 065 žiakov prvých až štvrtých ročníkov štátnych základných škôl vzdelávame v triedach so spojenými ročníkmi. 41 žiakov takto vzdelávame v súkromných ZŠ a 164 žiakov v cirkevných ZŠ

Urbánna štruktúra Slovenska, najmä celkový počet a veľkosť obcí spôsobujú, že máme pomerne veľa základných škôl s nízkym počtom žiakov. Napríklad: 83 škôl s počtom žiakov menej ako 13, 210 škôl s počtom žiakov od 13 do 24 a 144 škôl s počtom žiakov od 25 do 36. V základných školách je 23 369 tried. Počet žiakov na učiteľa v základných školách, ročníky 1 – 4, je 14,3; priemer v OECD je 15,9. V ročníkoch 5 – 9 to je 10,7; priemer OECD je 13,7. Počet žiakov na triedu v základných školách, ročníky 1 – 4, je 18,2; priemer v OECD je 21,2. V ročníkoch 5 – 9 to je 19,0; priemer OECD je 23,4. Treba si však uvedomiť, že priemer OECD zahŕňa aj krajiny ako Japonsko, či Kórea, a tiež zahŕňa množstvo krajín s rôznymi školskými systémami a modelmi. Preto je porovnávanie Slovenska s priemerom OECD v týchto otázkach zavádzajúce. Výpovedné je porovnávanie Slovenska s krajinami s podobnou veľkosťou a podobným vzdelávacím systémom. V tomto smere je Slovensko napr. v porovnaní s Fínskom stále poddimenzované.

Hodnotenie kvality vzdelávania

Na úrovni školy a školského zariadenia zodpovedá za zabezpečovanie a hodnotenie kvality jej **riaditeľ**. Medzi povinnosti riaditeľa patrí aj každoročné vypracovanie **Správy o výchovno-vzdelávacej činnosti, jej výsledkoch a podmienkach školy alebo školského zariadenia**, prostredníctvom ktorej poskytuje informácie o stave a úrovni výchovy a vzdelávania zriaďovateľom a verejnosti **za predchádzajúci školský rok**. Externé hodnotenie škôl a školských zariadení v SR vykonáva **ŠŠI**. ŠŠI každoročne spracúva výsledky inšpekčnej činnosti vykonanej v príslušnom školskom roku v podobe správy o stave a úrovni výchovy a vzdelávania, ktorá sumarizuje výsledky inšpekcií s cieľom poskytnúť hodnotenie škôl a školských zariadení.

Relevantnými nástrojmi na objektívne hodnotenie úrovne školy a žiaka sú okrem zistení z kontrol ŠŠI aj **externé merania na celoštátnej úrovni** (Testovanie 9, Maturita), zistenia z medzinárodných prieskumov (PISA, PIRLS, TIMSS, TALIS, a i.) a výsledky vedomostných olympiád a súťaží. Uvedené merania zabezpečuje **NÚCEM**.

SR sa pravidelne zúčastňuje **medzinárodných meraní** realizovaných medzinárodnými organizáciami **OECD a IEA** (The International Association for the Evaluation of Educational Achievement). Merania zahŕňajú rôzne vekové skupiny žiakov (PISA 15-násť roční žiaci, PIRLS a TIMSS žiaci 4. ročníka, ICILS a ICCS žiaci 8. ročníka resp. zodpovedajúceho ročníka 8-ročných gymnázií). Sú rozlične časovo rozvrhnuté (pilotná štúdia – hlavná štúdia) a uskutočňované v rozličných cykloch (3-, 4-, 5- ročných). **Podľa štúdie McKinsey⁶ dosahuje Slovensko v týchto meraniach celkovo priemerné výsledky. V kategórii 23 krajín s úrovňou financovania na žiaka zodpovedajúcou úrovni financovania na Slovensku mu však z hľadiska dosiahnutých výsledkov patrí druhé miesto.** Slovenská republika dosiahla vo finančnej gramotnosti v štúdiu PISA 2015 výkon na úrovni 445 bodov. Priemerné skóre slovenských žiakov sa nachádza pod priemerom zúčastnených krajín OECD. V štúdiu TIMSS 2015 dosiahli žiaci Slovenskej republiky (498 bodov) v matematike výsledok porovnateľný s priemerom škály TIMSS (500 bodov). Avšak v porovnaní s dosiahnutým priemerným výsledkom krajín EÚ (527 bodov) resp. krajín OECD (528 bodov) dosiahli naši žiaci štatisticky významne nižší výsledok.

Žiaci základných a stredných škôl sa každoročne aktívne zapájajú **do medzinárodných kôl predmetových olympiád a súťaží**. V školskom roku 2015/2016 získali v 6 predmetových olympiádach na medzinárodnej úrovni 7 strieborných a 15 bronzových medailí.

Riaditeľ školy zodpovedá aj za **hodnotenie svojich zamestnancov** a kvalitu pedagogickej činnosti učiteľov. Školy si v súlade so zákonom o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch môžu vydávať vnútornú smernicu o forme a metóde hodnotenia pedagogických zamestnancov. **Hodnotenie žiakov** sa v rámci vzdelávania vykonáva podľa úrovne dosiahnutých výsledkov **slovným hodnotením, klasifikáciou, alebo kombináciou klasifikácie a slovného hodnotenia**. Slovné hodnotenie možno uplatniť v primárnom vzdelávaní. O spôsobe hodnotenia jednotlivých vyučovacích predmetov rozhoduje riaditeľ školy po prerokovaní v pedagogickej rade.

Obsah vzdelávania

Obsah vzdelávania je pre jednotlivé stupne vzdelania určený vzdelávacími štandardmi **v štátnych vzdelávacích programoch (ŠVP)**, ktoré stanovujú aj **všeobecné ciele vzdelávania a kľúčové kompetencie**, ku ktorým má vzdelávanie smerovať. ŠVP vydáva ministerstvo, alebo Ministerstvo zdravotníctva SR podľa pravidiel ustanovených zákonom.

Ministerstvo vydáva ŠVP pre materské školy, ŠVP pre 1. stupeň základných škôl, ŠVP pre 2. stupeň základných škôl, ŠVP pre gymnáziá, ŠVP pre základné umelecké školy, ŠVP pre konzervatóriá, ŠVP pre jazykové školy. Ďalších 83 ŠVP je spracovaných pre odborné vzdelávanie. Ministerstvo vydáva tiež **vzdelávacie programy** pre deti a žiakov so zdravotným znevýhodnením a vzdelávacie pre žiakov so všeobecným intelektovým nadaním, ktoré sú súčasťou jednotlivých štátnych vzdelávacích programov. **Výchovné programy** sú určené pre školské zariadenia, v ktorých sa vykonáva výchovná činnosť

⁶How the world's most improved school systems keep getting better, McKinsey & Company, 2010, http://www.mckinsey.com/clientservice/Social_Sector/our_practices/Education/Knowledge_Highlights/How%20School%20Systems%20Get%20Better.aspx

(reedukačné centrá, centrá voľného času, školské kluby detí a pod.), vydávajú sa len na úrovni konkrétneho školského zariadenia, nie na úrovni ministerstva.

Súčasťou ŠVP (okrem ŠVP pre materské školy) je **rámcový učebný plán**, ktorý obsahuje vzdelávacie oblasti a zoznam povinných a voliteľných vyučovacích predmetov s vymedzením najmenšieho počtu vyučovacích hodín v rámci celého vzdelávacieho programu alebo jeho ucelenej časti. Vzdelávacími oblasťami sú napríklad Jazyk a komunikácia, Človek a príroda, Zdravie a pohyb a pod. V rámci vzdelávacích oblastí sa určujú konkrétne predmety ako napr. Matematika, Fyzika, Telesná a športová výchova a pod. Rámcové učebné plány určujú taktiež rozsah najväčšieho týždenného počtu vyučovacích hodín v príslušnom ročníku vzdelávacieho programu a počet hodín, ktoré môže škola použiť na svoje vlastné zameranie v rámci tvorby školského vzdelávacieho programu. Rámcové učebné plány sú záväzné pre vypracovanie učebných plánov príslušných školských vzdelávacích programov.

Druhým stupňom programového systému (kurikulárnych dokumentov – výchovno-vzdelávacích programov pre školy, školské zariadenia sú školské vzdelávacie programy (ŠkVP) na úrovni každej školy. ŠkVP zohľadňuje špecifické potreby školy na základe požiadaviek rodičov, návrhov a potrieb zamestnávateľov, ale aj samotných detí a žiakov a ďalších zainteresovaných, čím sa zvyšuje predpoklad pre ich lepšiu prípravu na život, lepšiu zamestnanosť a uplatnenie v praktickom živote. Rozsah hodín, ktoré škola môže použiť pri tvorbe svojho (ŠkVP), určuje rámcový učebný plán príslušného ŠVP.

V oblasti vyučovania cudzích jazykov platí v súčasnosti cieľ umožniť ovládať anglický jazyk a aspoň jeden ďalší cudzí jazyk. Tento cieľ je ustanovený v školskom zákone a následne premietnutý do príslušných ŠVP.

V oblasti obsah vzdelávania plánuje NPRVV úpravu štátnych vzdelávacích programov, a to vytvorením systémového modelu tvorby kurikulárnych dokumentov vrátane procesu ich periodickej inovácie. Keďže časté zmeny kurikulárnych dokumentov v uplynulom období spôsobili nejednotnosť vyučovacích procesov a zvýšené nároky na činnosť pedagógov, systémový model tvorby kurikulárnych dokumentov bude predpokladať včasné informovanie odbornej i laickej verejnosti o plánovaných zmenách (minimálne 2 roky pred účinnosťou).

Učebné zdroje

Učebnice a ďalšie učebné texty tvoria jeden zo základných predpokladov zabezpečenia vzdelávania. Problém ich nedostatku a kvality, ktorý sa vyhrotil v posledných rokoch, bol a stále je vo verejnosti a v médiách jedným z najčastejšie preberaných problémov v oblasti regionálneho školstva.

Základné pravidlá týkajúce sa učebníc (a ďalších učebných textov) **upravuje § 13 zákona č. 245/2008** o výchove a vzdelávaní (**školský zákon**) a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „školský zákon“). V súlade s ním sa na vzdelávanie v školách používajú učebnice schválené ministerstvom školstva. Kritériom pre schválenie učebnice je súlad jej obsahu s princípmi a cieľmi výchovy a vzdelávania určenými v školskom zákone a s príslušným štátnym vzdelávacím programom. Schválenie učebnice sa uskutočňuje vydaním **schvaľovacej doložky**, ktorej súčasťou je aj určenie lehoty jej platnosti. Ministerstvo má povinnosť jeden rok pred uplynutím určenej lehoty zabezpečiť odborné

posúdenie učebnice a vydať novú schvaľovaciu doložku alebo zabezpečiť vydanie novej učebnice. Z minulosti však existujú aj učebnice so schvaľovacou doložkou na dobu neurčitú.

Ministerstvo je **povinné bezplatne** poskytovať schválené učebnice školám na základe ich objednávky. Školy sú povinné zapožičiavať žiakom bezplatne učebnice, učebné texty a pracovné zošity pre povinné vyučovacie predmety.

Školský zákon predpokladá, že ministerstvo udržiava a zverejňuje na svojom webovom sídle **zoznam všetkých učebníc, učebných textov a pracovných zošitov**, ktorým bola udelená schvaľovacia doložka. Táto povinnosť **nie je naplnená** a jej naplnenie nie je bezo zmeny zákona zahŕňajúcej zrušenie schvaľovacích doložiek na dobu neurčitú z minulosti uskutočniteľné. Ministerstvo však zverejňuje na adrese www.edicnyportal.iedu.sk všetky „aktívne“ schválené didaktické prostriedky, ktoré si školy môžu prostredníctvom Edičného portálu objednať. Podľa údajov zverejnených na Edičnom portáli je k 15. augustu 2017 v jeho ponuke približne 1400 didaktických prostriedkov s platnou schvaľovacou doložkou.

V školách sa okrem schválených učebníc môžu používať aj iné učebné texty. Podmienkou je, aby boli v súlade s cieľmi a princípmi školského zákona. Časť učebníc, ktoré nemajú schvaľovaciu doložku, má tzv. **odporúčaciu doložku ministerstva**. O týchto učebniciach školský zákon explicitne konštatuje, že ich možno používať na vzdelávanie, v súvislosti s nimi však nevzniká nárok na ich bezplatné poskytovanie školám. Odporúčacie doložky sa vydávajú na dobu určitú.

Prijatím školského zákona v roku 2008 vznikla ministerstvu školstva povinnosť zabezpečiť vydanie niekoľkých stoviek nových učebníc. Ich zoznam však pri prechode na nové vzdelávacie programy nebol vypracovaný a dopĺňa sa dodnes. Dá sa konštatovať, že **ministerstvo školstva nebolo na plnenie úlohy takéhoto rozsahu pripravené a problémy vyplývajúce z tejto zmeny pretrvávajú dodnes**. V súčasnosti je potrebné vytvoriť okolo 360 titulov učebníc, avšak verejné obstarávanie týchto didaktických prostriedkov neprináša požadovanú kvalitu za najlepšiu cenu, ale predlžuje proces, neprináša optimálne riešenia a zároveň celý proces predražuje. Preto sa ministerstvo podieľalo na príprave možnosti uplatnenia výnimky vo verejnom obstarávaní (doplnenie ustanovenia § 1 ods. 12 písm. t) zákona č. 343/2015 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov), ktorá by mala eliminovať tento súčasný problém. Výnimka v obstarávaní pomôže najmä vyriešiť problém podfinancovaných a chýbajúcich učebníc vo vyučovacom jazyku národnostných menšín, učebníc pre odborné predmety a učebníc pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

Momentálne je v procese verejného obstarávania 15 najprioritnejších titulov a návrhy na vydanie ďalších učebníc a učebných textov stále vznikajú, a to aj kvôli zmenám v štátnom vzdelávacom programe. V školskom roku 2017/2018 ministerstvo zazmluvnilo vyhlásené verejné obstarávanie učebníc Prírodovedy pre 3. a 4. ročník ZŠ a Vlastivedy pre 3. a 4. ročník ZŠ. Proces nového verejného obstarávania umožní školám možnosť výberu alternatívnej sady učebníc. Súčasťou verejného obstarávania sú tiež metodické príručky pre učiteľov, preklad učebníc do maďarského jazyka a upravené verzie učebníc pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

Nedostatok učebníc v školách má okrem ich oneskoreného vydávania aj ďalšiu príčinu, ktorou je **limitovaný objem finančných prostriedkov**, ktorý môže ministerstvo na tento účel vyčleniť. Od roku 2015 do roku 2017 to bolo približne 6,5 mil. € na rok. V druhej polovici roku 2017 síce boli do rozpočtu oddelenia učebnicovej politiky pridelené dodatočné finančné prostriedky v sume 1 mil. €, avšak vzhľadom na celkový objem požiadaviek škôl a predchádzajúce výrazne podfinancované obdobie ide len o veľmi malú pomoc. V súlade s edičným plánom na rok 2017 bolo k začiatku školského roka 2017/2018 pokrytých 27% požiadaviek škôl. V súčasnosti sa pripravuje využitie dodatočných finančných prostriedkov prevažne pre stredné odborné školy, ktorých požiadavky boli na úkor učebníc pre základné školy výrazne krátené. Koncom roka 2017 došlo k ďalšiemu dofinancovaniu vo výške 4 mil. EUR. Ku začiatku školského roka 2018/2019 sa očakáva nárast pokrytia požiadaviek škôl na 58 %.

Pri riešení problémov s klasickými printovými verziami didaktických prostriedkov začína pomáhať **sprístupňovanie digitálnych verzií učebníc** a ďalších foriem digitálneho vzdelávacieho obsahu na internete. Deje sa to prostredníctvom Edičného portálu, v ktorom sa sústreďuje pôvodný obsah **portálu eAktovka** (www.eaktovka.sk), na ktorom bolo bezplatne sprístupnených **63 titulov učebníc** (vrátane ich prekladov) a zároveň sa rozširuje o ďalších **80 rôznych titulov v elektronickej verzii** pre základné a stredné školy, ktorých licencie boli zabezpečené v rámci priamych rokovacích konaní s vydavateľmi pre zabezpečenie printovej verzie reedícií učebníc **bezodplatne**. Tieto elektronické verzie učebníc, ktoré budú od 1.9.2017 dostupné na edičnom portáli ministerstva, sú veľkým prínosom pri zefektívnení výchovnovzdelávacieho procesu. Pedagógom môžu pomôcť ako pri príprave na vyučovanie, tak aj počas vyučovacej hodiny. Efektivita spočíva hlavne vo využívaní väčšej škály učebných metód a postupov súvisiacich hlavne s použitím interaktívnej tabule. Týmto spôsobom sa môžu žiakom sprístupniť informácie spojené s vizualizáciou a hovoreným slovom a vysvetľovaním. V triedach vybavených PC a projektorom sa zjednoduší práca s učebnicou. Na vyučovacej hodine môžu učitelia využiť elektronickú verziu učebnice pri konkrétnych, vybraných názorných činnostiach, napr. pri práci s ilustráciami, pri práci s textom, pri riešení rôznych cvičení a úloh. Pri takejto forme využitia učebníc učiteľ namiesto písania úloh a pokynov na tabuľu môže efektívnejšie riadiť vyučovací proces daného predmetu a venovať sa aktívnej činnosti so žiakmi. Pri predmetoch ako dejepis, slovenský jazyk či občianska výchova sa za použitia PC, projektoru a internetu dá docieľiť neobmedzený prístup k informáciám, ktorý je podmienkou objektívneho skúmania a hodnotenia faktov či už spoločenských alebo historických. Žiaci budú musieť byť sústredení a učebnicu budú mať vo väčšom formáte všetci priamo pred očami. Tento na prvý pohľad malý posun tak môže byť signálom pre učiteľa, či u žiakov neklesá miera pozornosti.

NPRVV predpokladá, že digitálne verzie učebníc podporia študijnú atmosféru v triede a že sa týmto spôsobom aktívne zapoja do vyučovacieho procesu viac žiakov. Úroveň alebo rozsah zapojenia učebnice v elektronickej forme samozrejme závisí od konkrétneho učiva, respektíve od toho, ako si daný učiteľ vystavia hodinu, aké má ciele, aké pomôcky či metodiku pri tom využíva atď.

Ministerstvo zabezpečuje učebnice nielen v slovenskom jazyku, ale aj **v jazyku národnostných menšín** a tiež pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami.

K 15. augustu 2017 bolo k dispozícii prepis 48 reformných učebníc do Braillovho písma a ministerstvo pri príprave podkladov na verejné obstarávanie ďalších nových súborov učebníc už automaticky počíta aj so súbežným zabezpečením predmetných učebníc aj v prepise do Braillovho písma, prípadne upravenej verzie v slovenskom posunkovom jazyku. Na učebnice v jazyku národnostných menšín ministerstvo vynaložilo k 15. augustu 2017 13,6% z celkového objemu finančných prostriedkov minútých na učebnice.

Riadenie výchovy a vzdelávania

System regionálneho školstva je v súčasnosti **riadený z troch úrovní**.

(1) **Z centrálnej úrovne** vykonáva riadiace funkcie **ministerstvo školstva**. V rámci svojej riadiacej funkcie vykonáva štátnu správu na úseku školstva, vypracúva koncepcie, vydáva všeobecne záväzné právne predpisy, spravuje sieť škôl a školských zariadení, zabezpečuje financovanie stredných škôl a prostredníctvom ministerstva vnútra aj základných škôl a špeciálnych škôl, vydáva štátne vzdelávacie programy pre všetky druhy a typy škôl a plní ďalšie úlohy na úseku školstva v zmysle § 14 zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve (zákon o štátnej správe v školstve). Na plnenie svojich úloh v oblasti regionálneho školstva má ministerstvo zriadené nasledovné priamo riadené rozpočtové a príspevkové organizácie: **Štátny pedagogický ústav (ŠPÚ), Štátny inštitút odborného vzdelávania (ŠIOV), Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI SR), Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie (VÚDPAP), Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania (NÚCEM), Juventa, Domov speváckeho zboru slovenských učiteľov, Slovenskú pedagogickú knižnicu a Metodicko-pedagogické centrum (MPC)**. Medzi orgány štátnej správy v školstve patrí aj **Štátna školská inšpekcia (ŠŠI)**, ktorá plní funkciu kontroly štátu nad úrovňou pedagogického riadenia, nad úrovňou výchovy a vzdelávania a materiálno-technických podmienok vrátane praktického vyučovania v školách a školských zariadeniach, na pracoviskách praktického vyučovania a nad úrovňou činnosti v špeciálnych výchovných zariadeniach a školských zariadeniach výchovného poradenstva a prevencie ako aj vybavuje sťažnosti a petície v tejto oblasti.

(2) **Na strednej úrovni** vykonávajú riadiace funkcie v regionálnom školstve **odborné školy okresných úradov v sídle kraja, obce a VÚC pôsobiace ako školské úrady a zriaďovatelia**. Ich kompetencie voči školám sú ustanovené v zákone o štátnej správe v školstve.

(3) **Na najnižšej úrovni**, teda na úrovni školy alebo školského zariadenia, vykonáva riadiacu funkciu **riaditeľ**. Okrem riaditeľa školy sa na riadení školy podieľajú aj školské **samosprávne orgány** (rada školy – prostredníctvom jej členov sa na riadení školy v primeranej miere podieľajú aj rodičia a žiacka školská rada – prostredníctvom jej členov sa na riadení stredných škôl podieľajú aj žiaci). Na výkon svojej riadiacej funkcie si riaditeľ školy môže vytvárať **poradné orgány** (napr. pedagogická rada, metodické združenie, predmetová komisia, umelecká rada atď.).

V oblasti riadenia regionálneho školstva, najmä na strednej, ale čiastočne aj na centrálnej úrovni, prišlo od 1. januára 2013 **k významnej zmene**. V rámci projektu ESO (Efektívna, Spoláhľivá a Otvorená štátna správa) boli zrušené krajské školské úrady a ich kompetencie

prešli na okresné úrady v sídle kraja, teda do rezortu ministerstva vnútra. Praktické dôsledky tejto zmeny naznačujú, že školská správa je v súčasnosti roztrieštená medzi dva rezorty a viacero druhov zriaďovateľov na úrovni miestnej správy a samosprávy. Uvedená roztrieštenosť v mnohých ohľadoch komplikuje správu školského systému a vyústila do záväzku obsiahnutom v PVV uskutočniť diskusiu o prehodnotení presunu častí kompetencií štátnej správy v oblasti riadenia a financovania regionálneho školstva z MŠVVŠ SR na MV SR, uskutočneného v roku 2013. V záujme zjednodušenia a zefektívnenia riadenia regionálneho školstva, NPRV predpokladá postupný návrat kompetencií na MŠVVŠ SR.

Financovanie výchovy a vzdelávania

Financovanie regionálneho školstva sa uskutočňuje z **dvoch skupín zdrojov**, a to z **verejných zdrojov** a zo **súkromných zdrojov**. Rozhodujúci podiel financovania je zabezpečený z verejných zdrojov. V prípade škôl, v ktorých sa vzdelávanie považuje za **sústavnú prípravu na povolanie**, sa náklady na výchovu a vzdelávanie **pokrývajú v plnej miere z verejných zdrojov**, výnimku môže tvoriť len časť nákladov na výchovu a vzdelávanie v cirkevných a súkromných školách, ktoré môžu vyberať školné. Zo súkromných zdrojov sa štandardne pokrývajú niektoré špeciálne náklady, napríklad náklady na jedlá.

Aktivity v rámci regionálneho školstva hradené z verejných zdrojov sa **členia na dve veľké skupiny**. Prvú tvoria aktivity škôl a školských zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti okresných úradov v sídle kraja, aktivity škôl v zriaďovateľskej pôsobnosti obcí a VÚC, cirkevných škôl a súkromných škôl, v ktorých sa **vzdelávanie považuje za sústavnú prípravu na povolanie**. Druhú skupinu tvoria **aktivity ostatných škôl (základných umeleckých škôl, jazykových škôl a materských škôl) a školských zariadení**. Aktivity v rámci prvej skupiny sa financujú zo štátneho rozpočtu (do roku 2012 z kapitoly ministerstva školstva, od roku 2013 z kapitoly ministerstva školstva a z kapitoly ministerstva vnútra) a zvyknú sa, nie celkom presne, označovať aj **aktivitami vykonávanými v rámci prenesených kompetencií**. Aktivity v rámci druhej skupiny, nazývané aj **aktivitami vykonávanými v rámci originálnych kompetencií**, sa financujú z vlastných zdrojov obcí a samosprávnych krajov; za vlastné zdroje obcí a samosprávnych krajov sa v tejto súvislosti pokladajú podiely na výnose z daní z príjmov fyzických osôb určené podľa § 7a zákona č. 597/2003 Z. z. o financovaní základných škôl, stredných škôl a školských zariadení, § 2 a 3 zákona č. 564/2004 Z. z. o rozpočtovom určení výnosu dane z príjmov územnej samospráve a nariadenia vlády č. 668/2008 Z.z. o rozdeľovaní výnosu dane z príjmov územnej samospráve.

Financovanie prevažnej väčšiny aktivít regionálneho školstva **vykonávané v rámci prenesených kompetencií** je založené na tzv. **normatívnom princípe**, ktorý hovorí, že objem pridelených finančných prostriedkov pre školu sa určí ako súčin normatívu a počtu jej žiakov. **Normatív** je objem finančných prostriedkov, ktorý poskytne štát na jedného žiaka. Normatív nie je pre všetky školy a všetkých žiakov rovnaký. Výška normatívu odráža **finančnú náročnosť chodu školy**, ktorá závisí od viacerých faktorov. Preto sú náklady na chod školy v súvislosti s určovaním normatífov rozdelené na viacero oblastí. Základné

členenie je **na osobné náklady a náklady na prevádzku**. Toto členenie sa odráža aj v štruktúre normatívu, ktorý pozostáva z mzdového normatívu a z normatívu na prevádzku.

Osobné náklady, a teda mzdový normatív, závisia v prvom rade na tzv. personálnej náročnosti vzdelávacieho procesu na škole; táto sa dá charakterizovať **počtom žiakov pripadajúcich na jedného pedagogického zamestnanca**. Personálna náročnosť sa prejavuje aj v počte nepedagogických zamestnancov pripadajúcich na jedného pedagogického zamestnanca. Z uvedených údajov sa jednoduchým výpočtom určuje relatívna personálna náročnosť jednotlivých kategórií škôl. Ďalším parametrom ovplyvňujúcim osobné náklady, a teda personálnu náročnosť, je **kvalifikácia pedagogických zamestnancov**. Osobné náklady ovplyvňuje aj dĺžka praxe pedagogických zamestnancov, **tento faktor sa však v súčasnom modeli výpočtu normatívu neuplatňuje**.

Náklady na prevádzku, ktoré sa premietajú do prevádzkového normatívu, majú svoju ďalšiu vnútornú štruktúru. Najväčšou položkou sú **náklady na teplo** (až 50 %); ako parameter určujúci náročnosť konkrétnej školy na vykurovanie sa berie dlhodobý priemer teplôt v mieste školy. Druhou položkou sú **náklady na výchovno-vzdelávací proces**; koeficienty, pomocou ktorých sa tento druh nákladov premieta do normatívu, sa odvodzujú od koeficientov personálnej náročnosti. Treťou položkou v prevádzkovom normatíve je **prevádzková náročnosť školy okrem tepla**; tu sa rozoznávajú 3 kategórie. Štvrtou položkou prevádzkového normatívu sú **náklady na ďalšie vzdelávanie učiteľov** – jej premietnutie do normatívu sa odvodzuje od mzdového normatívu.

V systéme normatívneho financovania sa zohľadňujú aj ďalšie osobitné faktory. Významnú úlohu hrá v prípade základných škôl možnosť zohľadnenia ich veľkosti. Realizuje sa tým spôsobom, že niektoré **základné školy s menším počtom žiakov dostávajú vyšší normatív**.⁷

Konkrétna výška normatívu pre daný druh školy závisí od koeficientov charakterizujúcich personálnu a prevádzkovú náročnosť jej chodu a od celkovej sumy, ktorá je na normatívu v danom roku k dispozícii.

Systém financovania aktivít vykonávaných v rámci prenesených kompetencií berie do úvahy aj **faktory, ktoré sa nedajú zachytiť v normatíve**, ale je potrebné ich zohľadniť. Na tento účel existujú 3 nástroje:

- a) **možnosť čiastočného prerozdelenia** normatívnych príspevkov určených pre jednotlivé školy na úrovni zriaďovateľa,
- b) **príspevky na špecifiká** (dopravné, asistenti učiteľa), **odchodné, učebnice, kurz pohybových aktivít v prírode, školu v prírode, vakcíny, vzdelávacie poukazy, za mimoriadne výsledky žiakov, na riešenie havarijných situácií, rozvojových projektov a nákladov na žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia,**

⁷ Pri rozhodovaní o zvýhodnení financovania základnej školy z hľadiska jej veľkosti sa berie do úvahy počet žiakov všetkých základných škôl daného zriaďovateľa s príslušným vyučovacím jazykom. Školy sú zvýhodnené len v prípade, ak celkový počet žiakov vo všetkých školách je nižší ako stanovená hranica.

- c) osobitné opatrenia určené pôvodne len na prechodné obdobie, ktoré sa však využívajú dodnes: **garantované minimum** a dofinancovanie v rámci **dohodovacieho konania**. Garantovaným minimom sa riešilo zmiernenie dopadov zavedenia nového systému financovania v roku 2004 na niektorých zriaďovateľov a dohodovacie konanie slúži na riešenie nedostatku finančných prostriedkov v odôvodnených prípadoch, ktoré nie sú pokryté inými ustanoveniami zákona.

Významnou vlastnosťou systému je poskytovanie finančných prostriedkov formou **blokového grantu** – prijímateľ môže finančné prostriedky ušetrené napríklad úsporou energií použiť na zvýšenie platov učiteľov.

Finančné toky do roku 2012 išli po línii ministerstvo – krajský školský úrad - zriaďovateľ – škola (v prípade škôl zriaďovaných VÚC bez medzičlánku KŠÚ). Od roku 2013 idú prostriedky pre všetkých zriaďovateľov s výnimkou VÚC z ministerstva vnútra a cez okresné úrady v sídle kraja.

Financovanie aktivít regionálneho školstva **vykonávané v rámci originálnych kompetencií** sa realizuje prostredníctvom obcí a VÚC. Na rozdiel od financovania aktivít vykonávaných v rámci prenesených kompetencií, ktoré sa realizuje zo štátneho rozpočtu, zdrojom financovania pre aktivity vykonávané v rámci originálnych kompetencií sú **dane z príjmov fyzických osôb**. V súlade s príslušnou legislatívou sa **70 %** objemu týchto daní prerozdeli do rozpočtov obcí na financovanie aktivít, ktoré vykonávajú v rámci originálnych kompetencií. 40 % z objemu prerozdeľovaného obciam sa rozpisuje podľa aktivít obcí v oblasti vzdelávania. Vychádza sa pritom z váženého počtu detí a žiakov v školách a školských zariadeniach na území obce. Do rozpočtov VÚC sa prerozdeli **30 %** z objemu daní z príjmov fyzických osôb. 15 % z tohto objemu sa prerozdeli podľa počtu obyvateľov VÚC vo veku 15 až 18 rokov.

Na rozdiel od finančných prostriedkov, ktoré obce a VÚC dostanú zo štátneho rozpočtu na financovanie aktivít regionálneho školstva vykonávaných v rámci prenesených kompetencií, ktoré sú na financovanie týchto aktivít účelovo určené, **účel použitia finančných prostriedkov, ktoré obce a VÚC získajú z dane z príjmov fyzických osôb určujú samotné obce a VÚC v rámci svojej samosprávnej pôsobnosti.**

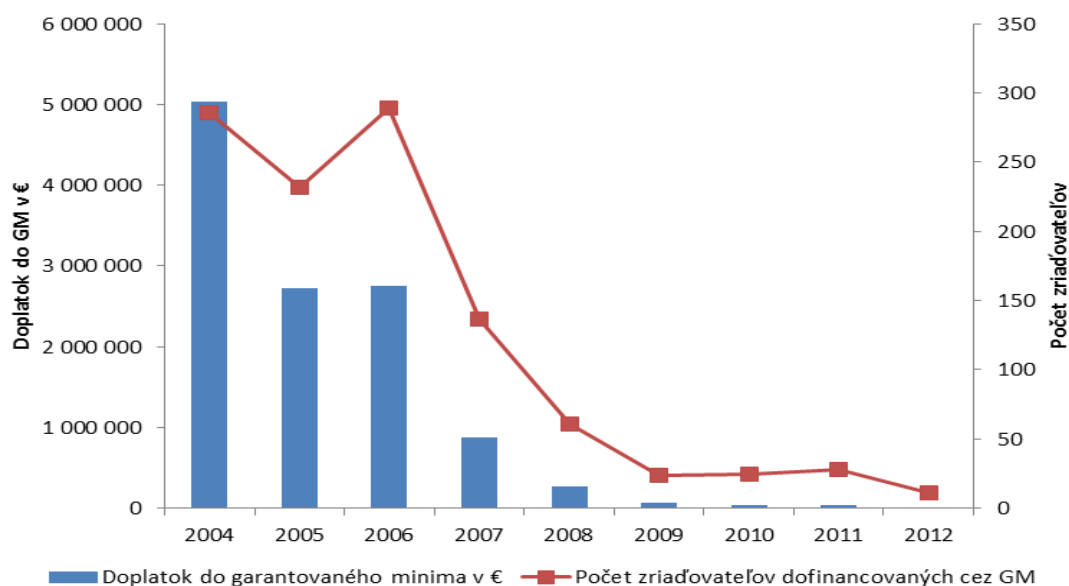
Konkrétne objemy finančných prostriedkov poskytnuté na jednotlivé vyššie popísané položky v období od zavedenia normatívneho financovania v roku 2004 do roku 2016 sú uvedené v tabuľke 1.1. Stabilizáciu systému financovania od jeho zavedenia v roku 2004 do roku 2012 ilustruje vývoj doplatku do garantovaného minima znázornený na obrázku 1.1 a v tabuľke 1.2.

Tabuľka 1.1 Prehľad o bežných výdavkoch poskytnutých ministerstvom na financovanie regionálneho školstva v rokoch 2004 až 2016

Ukazovateľ	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
A	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Normatívne	922 470 823	947 018 489	994 818 628	1 034 579 632	1 100 351 092	1 195 903 625	1 213 174 911	1 198 350 897	1 237 156 361	1 283 447 409	1 334 427 678	1 386 806 072	1 444 259 555
Nenormatívne spolu	16 967 139	30 176 854	33 609 010	34 002 986	42 267 178	44 074 962	44 362 795	51 560 300	56 114 477	57 160 788	61 971 324	70 263 042	88 571 004
<i>Odchodné</i>	1 317 965	1 446 392	1 537 144	1 629 588	1 860 817	2 389 739	2 386 211	2 542 162	2 618 685	2 553 283	3 266 480	3 066 162	3 157 652
<i>Dopravné</i>	3 968 831	4 558 288	4 516 598	4 662 352	5 442 841	6 045 738	6 196 047	7 211 214	7 509 715	7 499 341	7 474 213	7 059 562	6 965 654
<i>asistenti učiteľa</i>	2 387 704	3 271 062	4 693 155	4 846 411	6 011 120	3 747 575	4 042 679	4 312 356	4 475 969	5 203 536	8 084 828	13 504 364	14 600 633
<i>mimoriadne výsledky žiakov</i>	0	0	0	368 618	601 872	689 400	573 200	461 800	522 460	550 000	576 018	483 040	486 000
<i>Havárie</i>	1 082 720	893 845	3 968 267	4 419 604	8 428 866	5 974 048	5 941 475	6 178 449	9 105 155	9 580 890	10 512 498	11 843 477	12 858 341
<i>sociálne znevýhodnené prostredie</i>	0	0	0	0	0	0	0	5 914 860	6 522 369	6 557 944	6 748 073	6 486 659	4 924 895
<i>rozvojové projekty</i>	1 219 511	1 486 323	679 446	241 320	63 998	0	0	0	0	0	0	516 999	1 421 376
<i>5-ročné deti MŠ</i>	0	0	0	0	2 393 878	7 318 793	7 628 724	7 756 932	7 916 026	8 213 437	8 547 305	8 817 654	8 890 457
<i>Vakcíny</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	1 348	0	413	1 327	771
<i>vzdelávacie poukazy</i>	6 990 408	18 520 944	18 214 400	17 835 093	17 463 786	17 909 669	17 594 459	17 182 527	17 442 750	17 002 357	16 761 496	16 905 189	17 320 532
<i>Učebnice</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1 578 609	2 175 091
<i>lyžiarsky výcvik/kurz</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	10 700 975
<i>škola v prírode</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5 068 627
Celkom normatívne + nenormatívne	939 437 962	977 195 343	1 028 427 638	1 068 582 618	1 142 618 270	1 239 978 587	1 257 537 706	1 249 911 197	1 293 270 838	1 340 608 197	1 396 399 002	1 457 069 114	1 532 830 559

Zdroj: MŠVVŠ SR – správy o hospodárení

Obrázok 1.1 Vývoj doplatku do garantovaného minima a počtu zriaďovateľov, ktorým bol poskytnutý, v rokoch 2004 až 2012

Zdroj: MŠVVŠ SR

Tabuľka 1.2 Doplnenie údajov o doplatku GM a počtu zriaďovateľov:

Rok	2013	2014	2015	2016
Doplatok do GM (v €)	28 301	6 876	28 647	126 012
Počet zriaďovateľov	13	7	9	14

Zdroj: MŠVVŠ SR

Profesia učiteľa

V roku 2013 **pracovalo** v regionálnom školstve **61 124,8 pedagogických zamestnancov, 1 338,2 odborných zamestnancov a 19 383,8 ostatných zamestnancov** financovaných v rámci prenesených kompetencií a **25 177 pedagogických zamestnancov, 136,4 odborných zamestnancov a 19 415,6 ostatných zamestnancov** financovaných v rámci originálnych kompetencií. V roku 2014 **pracovalo** v regionálnom školstve **60 257,1 pedagogických zamestnancov, 1 372,5 odborných zamestnancov a 19 156 ostatných zamestnancov** financovaných v rámci prenesených kompetencií a **25 492 pedagogických zamestnancov, 147,5 odborných zamestnancov a 19 540,8 ostatných zamestnancov** financovaných v rámci originálnych kompetencií. V roku 2015 **pracovalo** v regionálnom školstve **60 497,2 pedagogických zamestnancov, 1 395,2 odborných zamestnancov a 19 068,1 ostatných zamestnancov** financovaných v rámci prenesených kompetencií a **26 087 pedagogických zamestnancov, 151,6 odborných zamestnancov a 19 693,2 ostatných zamestnancov** financovaných v rámci originálnych kompetencií. V roku 2016 **pracovalo** v regionálnom

školsťve **60 432,4 pedagogických zamestnancov, 1 476,6 odborných zamestnancov a 18 904,5 ostatných zamestnancov** financovaných v rámci prenesených kompetencií a **27 025,7 pedagogických zamestnancov, 202,6 odborných zamestnancov a 19 973,8 ostatných zamestnancov** financovaných v rámci originálnych kompetencií.

Priemerný plat pedagogických zamestnancov v roku 2013 dosiahol podľa údajov predložených z CVTI SR hodnotu **913,1 € u pedagogických zamestnancov, 852 € u odborných zamestnancov a 524,6 € u ostatných zamestnancov** financovaných v rámci prenesených kompetencií a hodnotu **697,7 € u pedagogických zamestnancov, 876,5 € u odborných zamestnancov a 458,4 € u ostatných zamestnancov** financovaných v rámci originálnych kompetencií. **Priemerný plat** pedagogických zamestnancov v roku 2014 dosiahol podľa údajov predložených z CVTI SR hodnotu **979,5 € u pedagogických zamestnancov, 911 € u odborných zamestnancov a 553,3 € u ostatných zamestnancov** financovaných v rámci prenesených kompetencií a hodnotu **739 € u pedagogických zamestnancov, 910 € u odborných zamestnancov a 478,7 € u ostatných zamestnancov** financovaných v rámci originálnych kompetencií. **Priemerný plat** pedagogických zamestnancov v roku 2015 dosiahol podľa údajov predložených z CVTI SR hodnotu **1 028,9 € u pedagogických zamestnancov, 965,1 € u odborných zamestnancov a 572,1 € u ostatných zamestnancov** financovaných v rámci prenesených kompetencií a hodnotu **782,2 € u pedagogických zamestnancov, 996,2 € u odborných zamestnancov a 493,8 € u ostatných zamestnancov** financovaných v rámci originálnych kompetencií. **Priemerný plat** pedagogických zamestnancov v roku 2016 dosiahol podľa údajov predložených z CVTI SR hodnotu **1 084,3 € u pedagogických zamestnancov, 1 015,2 € u odborných zamestnancov a 590,6 € u ostatných zamestnancov** financovaných v rámci prenesených kompetencií a hodnotu **833,7 € u pedagogických zamestnancov, 1 038,2 € u odborných zamestnancov a 518,9 € u ostatných zamestnancov** financovaných v rámci originálnych kompetencií.

Pedagogickí zamestnanci sa členia na nasledujúce kategórie: učiteľ, majster odbornej výchovy, vychovávateľ, pedagogický asistent, zahraničný lektor, tréner športovej školy a tréner športovej triedy, korepetítor. Pedagogickí zamestnanci sa zaraďujú **do štyroch kariérových stupňov** (začínajúci zamestnanec, samostatný zamestnanec, zamestnanec s prvou atestáciou a zamestnanec s druhou atestáciou) a v závislosti od tohto sa zaraďujú do príslušnej **platovej triedy**. V rámci platovej triedy existuje ešte inštitút „**pracovná trieda**“ (1 a 2), ktorý zohľadňuje stupeň náročnosti vykonávanej pracovnej činnosti pedagogických zamestnancov.

Pedagogický zamestnanec môže v rámci funkčného platu dostávať okrem tarifného platu a osobného príplatku aj viacero ďalších príplatkov. Ide napríklad o **kreditový príplatok**, ktorý sa poskytuje pedagogickým zamestnancom za sústavné prehlbovanie odbornej spôsobilosti, ktoré sa štandardne uskutočňuje v rámci kontinuálneho vzdelávania. Ďalšími príplatkami sú **príplatok začínajúceho pedagogického zamestnanca, príplatok za prácu so žiakmi so zdravotným znevýhodnením alebo so žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia a príplatok za špecializovanú činnosť uvádzajúceho pedagogického zamestnanca**. Podobná situácia je aj u odborných zamestnancov.

Profesijný rast pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov počas výkonu ich povolania je zabezpečený systémom **kontinuálneho vzdelávania**. Kontinuálne vzdelávanie sa člení na adaptačné vzdelávanie, aktualizčné vzdelávanie, inovačné vzdelávanie, špecializačné vzdelávanie a funkčné vzdelávanie.

Kontinuálne vzdelávanie sa uskutočňuje absolvovaním **akreditovaných vzdelávacích programov**. Akreditáciu **udel'uje ministerstvo** na základe odborného stanoviska akreditačnej rady. Vzdelávanie poskytujú organizácie zriadené ministerstvom, vzdelávacie organizácie iných ústredných orgánov štátnej správy, vysoké školy, cirkev alebo náboženská spoločnosť, alebo iná právnická osoba, ktorá má v predmete činnosti vzdelávanie. Ministerstvo zverejňuje na svojom webovom sídle **zoznam týchto organizácií**. Ministerstvo akreditovalo k 31. decembru 2016 spolu **1 671** programov kontinuálneho vzdelávania, ktoré zabezpečuje **206** poskytovateľov.

Pre zaradovanie do kariérových pozícií, teda **prefunkčné zaradenie**(napríklad pre výkon funkcie triedneho učiteľa) je zamestnanec povinný absolvovať predpísané druhy kontinuálneho vzdelávania. V roku 2010 poberalo 6% alebo 12% kreditový príplatok 677 zamestnancov, pričom objem vyplatených finančných prostriedkov bol 167 482 €. V roku 2011 celkový počet zamestnancov poberajúcich kreditové príplatky stúpol na 7 729 a objem vyplatených finančných prostriedkov bol 3 773 668 €. V roku 2012 bol celkový počet zamestnancov poberajúcich kreditový príplatok 20 848 a objem vyplatených finančných prostriedkov bol 15 754 432 €. V roku 2013 celkový počet zamestnancov poberajúcich kreditový príplatok bol 28 854 a objem poskytnutých finančných prostriedkov bol 26 093 314 €. V roku 2014 celkový počet zamestnancov poberajúcich kreditové príplatky stúpol na 33 265 a objem poskytnutých finančných prostriedkov bol 34 813 978 €. V roku 2015 bol počet zamestnancov poberajúcich kreditové príplatky 36 251 a objem finančných prostriedkov na ne 38 675 296 €. V roku 2016 to bolo 37 433 zamestnancov poberajúcich kreditové príplatky a na tento účel bolo poskytnutých 45 086 302 €.

Výchova a vzdelávanie detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami

V regionálnom školstve sa venuje osobitná pozornosť **deťom a žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami**. Do tejto kategórie patria deti a žiaci **so zdravotným znevýhodnením, zo sociálne znevýhodneného prostredia** a zaradujú sa sem aj **deti a žiaci s nadaním**.

Skupina detí a žiakov so zdravotným znevýhodnením zahŕňa deti a žiakov so **zdravotným postihnutím, choré alebo zdravotne oslabené, s vývinovými poruchami, s poruchou správania**. Za dieťa a žiaka so zdravotným postihnutím sa pokladá dieťa a žiak s mentálnym postihnutím, sluchovým postihnutím, zrakovým postihnutím, telesným postihnutím, s narušenou komunikačnou schopnosťou, s autizmom alebo ďalšími pervazívnymi vývinovými poruchami alebo s viacnásobným postihnutím. **Podmienkou** zaradenia do kategórie detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami je **diagnostikovanie** niektorej z uvedených výchovno-vzdelávacích potrieb zariadením výchovného poradenstva a prevencie.

Počet žiakov so zdravotným znevýhodnením predstavuje v súčasnosti **8,6 %** zo všetkých žiakov regionálneho školstva. Výchova a vzdelávanie detí a žiakov so zdravotným znevýhodnením sa uskutočňuje v **špeciálnych školách,⁸ v špeciálnych triedach** bežných škôl alebo v **štandardných triedach** bežných škôl (“**integrovaní žiaci**”).

Špeciálne triedy sa zriaďujú spravidla pre deti a žiakov s rovnakým druhom zdravotného znevýhodnenia, pričom časť výchovno-vzdelávacieho procesu sa môže uskutočňovať v triede spoločne s ostatnými deťmi alebo žiakmi školy. Existujú nasledujúce druhy špeciálnych škôl: **špeciálna materská škola, špeciálna základná škola, špeciálna stredná škola, praktická škola a odborné učilište.**

Pri výchove a vzdelávaní detí a žiakov so zdravotným znevýhodnením sa postupuje podľa vzdelávacích programov **pre príslušný druh postihnutia**, napríklad podľa vzdelávacieho programu pre deti a žiakov s mentálnym postihnutím, pre deti a žiakov so sluchovým postihnutím alebo pre deti a žiakov chorých a zdravotne oslabených. Do špeciálnych škôl sa prijímajú deti a žiaci na základe **odborných diagnostických vyšetrení, písomnej žiadosti** zákonného zástupcu o prijatie do špeciálnej školy a **písomného súhlasu** zákonného zástupcu.

Podmienkou pre integrované vzdelávanie je **písomná žiadosť** zákonného zástupcu a **závery špeciálno-pedagogického a psychologického vyšetrenia** centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a centra špeciálnopedagogického poradenstva. Legislatíva teda umožňuje zákonným zástupcom dieťaťa so zdravotným postihnutím rozhodnúť, v akom type školy sa bude ich dieťa vzdelávať. V záveroch z diagnostického vyšetrenia musí byť uvedená diagnóza dieťaťa a žiaka, čiže dôvod na vzdelávanie dieťaťa a žiaka s využitím pre neho prospešných špeciálnych metód a foriem a odporúčanie najvhodnejšej formy vzdelávania (školská integrácia, špeciálna trieda alebo špeciálna škola), do ktorej by mal byť zaradený. Rodič môže svoju voľbu školy zmeniť – buď na základe vlastného uváženia, alebo na odporúčanie poradne alebo školy. V prípade, ak sa rodič dieťaťa rozhodne o inej než odporúčanej forme vzdelávania pre jeho dieťa, riaditeľ školy to musí rešpektovať. Ak by však forma vzdelávania nebola dieťaťu na prospech, ale rodič by na nej trval, o zmene formy vzdelávania napriek inému názoru rodiča môže rozhodnúť súd (zatiaľ bol zaznamenaný 1 prípad podania na súd, no rodič potom svoj názor zmenil, takže súd sa nekonal – kraj Trenčín).

Výchova a vzdelávanie **detí a žiakov s nadaním** sa uskutočňuje v školách so zameraním na rozvoj intelektového nadania, umeleckého nadania a športového nadania. **Školou pre deti a žiakov s nadaním** je len škola, ktorá zabezpečuje vzdelávanie týchto detí alebo žiakov **vo všetkých triedach** a vo všetkých ročníkoch. Pre deti a žiakov s nadaním sa zriaďujú materské školy, základné školy a stredné školy. V štandardných materských školách, základných školách a stredných školách možno zriadiť **triedy pre deti a žiakov s nadaním**. Aj deti a žiaci s nadaním môžu byť individuálne integrovaní. Výchova a vzdelávanie detí

⁸ Pojem „špeciálna škola“ sa v praxi používa v užšom alebo širšom zmysle slova. Školský zákon v § 95 označuje ako špeciálnu základnú školu takú základnú školu, v ktorej sa uskutočňuje výchova a vzdelávanie pre deti a žiakov s mentálnym postihnutím. V širšom slova zmysle sa špeciálnymi školami zvyknú označovať všetky školy pre deti alebo žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. V tejto správe používame označenie „špeciálna škola“ v širšom význame.

s nadaním alebo žiakov s nadaním sa uskutočňuje prostredníctvom vzdelávacích programov **zameraných na príslušné nadanie**.

Vzdelávanie a trh práce

Z hľadiska potrieb praxe má regionálne školstvo za úlohu pripraviť absolventov, ktorí majú vedomosti, zručnosti a kompetencie potrebné na čo **najplynulejší prechod do praxe** na pracovné miesta nevyžadujúce si vysokoškolské vzdelanie. Hlavnú ťarchu pri plnení tejto úlohy nesie **odborné školstvo** uskutočňujúce odborné vzdelávanie a prípravu.

Zrýchľujúci sa globálny vývoj sa premieta do meniacich sa potrieb trhu práce. Ak má odborné školstvo dobre plniť svoju úlohu, musí byť schopné na tieto zmeny reagovať. Táto schopnosť sa dá zabezpečiť len **úzkou spoluprácou stredných odborných škôl so všetkými zainteresovanými inštitúciami (stakeholdermi)**, napr. so štátnou správou, územnou samosprávou, zamestnávateľmi, stavovskými a profesijnými organizáciami, združeniami odborových zväzov a zástupcami zamestnancov.

Legislatívnym základom na **zabezpečenie spolupráce všetkých zainteresovaných v oblasti odborného vzdelávania** a prípravy na Slovensku je zákon č. 61/2015 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov odbornom vzdelávaní a príprave (zákon o odbornom vzdelávaní), ktorý komplexne upravuje problematiku odborného vzdelávania a prípravy v stredných odborných školách. Zákon upravuje systém odborného vzdelávania a prípravy žiaka strednej odbornej školy, typy stredných odborných škôl, praktické vyučovania žiaka, systém duálneho vzdelávania, overenie spôsobilosti zamestnávateľa poskytovať praktické vyučovanie v systéme duálneho vzdelávania, úpravu vzájomných práv a povinností žiaka, strednej odbornej školy a zamestnávateľa pri praktickom vyučovaní, hmotné zabezpečenie žiaka a finančné zabezpečenie žiaka a koordináciu odborného vzdelávania a prípravy pre trh práce.

Zákon o odbornom vzdelávaní upravuje **dve úrovne koordinácie** odborného vzdelávania a prípravy a potrieb trhu práce, a to **celoštátnu úroveň** a **úroveň samosprávnych krajov**. Na celoštátnej úrovni plní koordinačnú úlohu Rada vlády SR pre odborné vzdelávanie a prípravu ako poradný orgán vlády. Na krajskej úrovni sú koordinačným orgánmi krajské rady ako poradné orgány predsedov samosprávnych krajov. V nadväznosti na zákon o službách zamestnanosti existujú koordinačné orgány aj na úrovni stavovských alebo profesijných organizácií vo forme sektorových rád.

Rada vlády SR pre odborné vzdelávanie a prípravu realizuje výkon svojej pôsobnosti najmä prostredníctvom 19 pracovných skupín, ktoré si zriadila pre jednotlivé sektory a verifikáciu potrieb trhu práce na národnej úrovni. Aktívne sú aj krajské rady. Pre ministerstvo školstva sú dôležité ich vyjadrenia vo vzťahu k zaraďovaniu resp. vyrad'ovaniu stredných odborných škôl do/zo siete škôl a školských zariadení, resp. zmien v sieti. V nadväznosti na výsledky a odporúčania projektu Národná sústava kvalifikácií ako aj v súvislosti s prípravou projektu Systému uznávania kvalifikácií má dôjsť k úzkemu prepojeniu formálneho a neformálneho odborného vzdelávania a prípravy prostredníctvom sektorových rád, ktoré popisujú, upravujú a schvaľujú nové kvalifikácie potrebné na trhu práce.

Vychádzajúc zo zákona o odbornom vzdelávaní sú základom pre koordináciu odborného vzdelávania na oboch úrovniach analýzy a prognózy potrieb trhu práce. Tvorba týchto analýz a prognóz je úlohou Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny v spolupráci s ostatným zainteresovanými subjektmi v odbornom vzdelávaní. Na základe jej výsledkov má ministerstvo školstva v spolupráci s ostatnými zainteresovanými subjektmi regulovať zoznam študijných odborov a učebných odborov, samosprávne kraje si majú vytvárať regionálne stratégie výchovy a vzdelávania v stredných školách a v súlade s nimi určovať všeobecne záväzným nariadením počet tried prvého ročníka stredných škôl financovaných podľa osobitného predpisu vo svojej územnej pôsobnosti pre prijímacie konanie v nasledujúcom školskom roku.

Ďalším kľúčovým nástrojom v oblasti riadenia odborného vzdelávania a prípravy sú informácie o uplatnení absolventov stredných škôl podľa jednotlivých krajov, stredných škôl, študijných odborov a učebných odborov, ktoré zverejňuje na svojom webovom sídle 2x do roka Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR.

Zákon o odbornom vzdelávaní tiež predpokladá, že MH SR, MDVRR SR, MPRV SR, MK SR a MŽP SR vypracúvajú svoje odvetvové koncepcie odborného vzdelávania.

V rámci odborného vzdelávania a prípravy môže v súčasnosti žiak absolvovať učebný odbor (žiak získa vysvedčenie o záverečnej skúške a výučný list), študijný odbor s praktickým vyučovaním formou odborného výcviku (končí maturitou, žiak môže získať okrem vysvedčenia o maturitnej skúške aj výučný list) a študijný odbor s praktickým vyučovaním formou odbornej praxe alebo umeleckej praxe (žiak získa vysvedčenie o maturitnej skúške) a študijný odbor vyššieho odborného vzdelávania (žiak získa vysvedčenie o absolventskej skúške a absolventský diplom).

Žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia

V regionálnom školstve existuje niekoľko špeciálnych nástrojov **na sociálnu podporu detí a žiakov resp. ich rodín.**

V materskej škole štát uhrádza za rodiča mesačný príspevok na čiastočnú úhradu nákladov spojených s pobytom dieťaťa v materskej škole, ktoré má jeden rok pred plnením povinnej školskej dochádzky alebo ktoré je z domácnosti, ktorej členovi sa poskytuje pomoc v hmotnej núdzi⁹. Okrem toho štát poskytuje na deti materských škôl ohrozené sociálnym vylúčením dotácie na podporu výchovy k stravovacím návykom a dotácie na podporu výchovy k plneniu školských povinností.

Žiaci základných škôl a špeciálnych základných škôl ohrození sociálnym vylúčením majú takisto nárok na dotáciu na podporu výchovy k stravovacím návykom a dotáciu na podporu výchovy k plneniu školských povinností.

Ďalšou formou podpory zo strany štátu je **úhrada cestovných nákladov** na dopravu žiakov základných škôl a špeciálnych základných škôl, ktorí si plnia povinnú školskú dochádzku v škole mimo miesta trvalého pobytu v rámci určeného školského obvodu a do najbližšej základnej školy a špeciálnej základnej školy s vyučovacím jazykom príslušnej národnostnej

⁹S účinnosťou od 1.1. 2018

menšiny ak v obci alebo v školskom obvode, v ktorej má žiak patriaci k národnostnej menšine trvalý pobyt, nie je zriadená základná škola s vyučovacím jazykom príslušnej národnostnej menšiny.

Žiaci stredných škôl **zo sociálne slabšieho prostredia** môžu získať štipendium. Poskytovanie stredoškolských štipendií sa realizuje podľa zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školského zákona), podľa § 149 **Štipendium**. Problematiku štipendií má v kompetencii CVTI SR.

Výchova a vzdelávanie **detí a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia** sa uskutočňuje v štandardných školách s využitím špecifických metód a foriem, školy pre ne vytvárajú **individuálne podmienky**. Pod individuálnymi podmienkami sa rozumie **úprava organizácie výchovy a vzdelávania, úprava prostredia**, v ktorom sa výchova a vzdelávanie uskutočňuje a **využitie špecifických metód a foriem** výchovy a vzdelávania.

Súčasný stav vzdelávania detí zo sociálne znevýhodneného prostredia (SZP) a sociálne vylúčených spoločností (SVS) má mnoho atribútov, ktoré sa týkajú ich vzdelávania, ale aj špecifickej situácie, v ktorej sa ľudia z marginalizovaných komúnit nachádzajú. Situácia ich fyzickej existencie, ekonomických súvislostí, života v materiálnej deprivácii a sociálnom vylúčení ovplyvňujú budovanie hodnotového systému, rodinný a komunitný život, možnosti a spôsoby výchovy detí, pestrosť vývinových podnetov, vznášané nároky a očakávania či vštepované vzdelávacie a životné aspirácie. Výsledkom pôsobenia týchto faktorov býva, že deti zo znevýhodneného prostredia vstupujú do školy psychomotoricky, emočne, sociálne, kognitívne aj jazykovo¹⁰ nepripravené, po osobnostnej stránke nezrelé, a neraz aj v oneskorenom veku. K tomu obyčajne pristupujú nedostatočne rozvinuté sociálne kompetencie, hygienické návyky, pochybnosti o význame vzdelávania a neochota preberať zodpovednosť. Školské prostredie im zasa často nedôveruje, nie je pripravené individualizovať vzdelávanie, ani využiť ich odlišné skúseností a zručností, aby o ne obohacovalo ostatných žiakov a zároveň poskytlo žiakom zo znevýhodneného prostredia pocit užitočnosti a hodnotnosti.

1.2 Vysoké školstvo

Vysoké školstvo plní v modernej spoločnosti tri hlavné úlohy: umožňuje získanie najvyšších stupňov vzdelania, je základom výskumného a vývojového potenciálu krajiny a poskytuje spoločnosti ďalšie špecifické služby obvykle súvisiace s jej rozvojom a s rozvojom regiónu, v ktorom je príslušná vysoká škola lokalizovaná. Vysoké školy sú obvykle tiež významným poskytovateľom ďalšieho vzdelávania.

Vysokoškolské vzdelávanie na území SR je upravené zákonom č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (vysokoškolský zákon).

¹⁰ Nielen v slovenskom jazyku, ale aj v rómskom jazyku často majú mimoriadne chudobnú slovnú výbavu.

Slovenská republika patrí do prvej skupiny signatárov Bolonskej deklarácie z roku 1999. Jedným z hlavných bodov tejto deklarácie bolo zjednotenie vysokoškolských stupňov vzdelávania medzi jednotlivými krajinami. V nadväznosti na uvedené umožňujú dnes slovenské vysoké školy získať ich absolventom vysokoškolské vzdelanie v troch stupňoch.

Vysokoškolské vzdelanie prvého stupňa spojené s akademickým titulom „bakalár“ (Bc.) sa získava úspešným absolvovaním študijného programu prvého stupňa nazývaného tiež bakalárskym študijným programom so štandardnou dĺžkou 3 alebo 4 roky v dennej forme štúdia.

Vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa spojené s niektorým z akademických titulov „magister“ (Mgr.), „magister umenia“ (Mgr.art.), „inžinier“ (Ing.), „inžinier architekt“ (Ing.arch.), „doktor všeobecného lekárstva“ (MUDr.), „doktor zubného lekárstva“ (MDDr.) alebo „doktor veterinárskeho lekárstva“ (MVDr.) sa získava úspešným absolvovaním študijného programu druhého stupňa alebo študijného programu spájajúceho prvý a druhý stupeň vysokoškolského vzdelávania. Podľa obsahového zamerania sa študijné programy umožňujúce získať vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa členia na magisterské, inžinierske a doktorské. Dĺžka štúdia potrebná na získanie vysokoškolského vzdelania druhého stupňa je podľa študijného odboru štandardne 5 alebo 6 rokov v dennej forme štúdia.

Vysokoškolské vzdelanie tretieho stupňa spojené s akademickým titulom „doktor“ (PhD.) alebo „doktor umenia“ (ArtD.) sa získava úspešným absolvovaním študijného programu tretieho stupňa (doktorandský študijný program) so štandardnou dĺžkou 3 alebo 4 roky.

Absolventi študijných programov, ktorí získali titul magister, môžu vykonaním rigoróznejšej skúšky získať tzv. „malý doktorát“ predstavovaný jedným z titulov „doktor prírodných vied“ (RNDr.), „doktor farmácie“ (PharmDr.), „doktor filozofie“ (PhDr.), „doktor práv“ (JUDr.), „doktor pedagogiky“ (PaedDr.) alebo „doktor teológie“ (ThDr.). Tieto tituly predstavujú z medzinárodného hľadiska neštandardný prvok slovenského vysokého školstva nekompatibilný s Bolonskou deklaráciou. Nezískava sa nimi vyšší stupeň vzdelania. Predstavujú však v našich podmienkach istú spoločenskú prestíž.

Vysokoškolské vzdelávanie na území SR môžu poskytovať len organizácie, ktoré sú vysokými školami podľa vysokoškolského zákona a len v rámci akreditovaných študijných programov.

Vysoké školy sa z hľadiska spôsobu, akým vznikli, hospodársko-právnej formy a sídla členia na verejné vysoké školy, štátne vysoké školy, súkromné vysoké školy a zahraničné vysoké školy.

Verejné vysoké školy vznikajú a zanikajú zákonom, majú osobitnú hospodársko-právnu formu „verejná vysoká škola“ definovanú vo vysokoškolskom zákone a sídlo na území SR. Štátne vysoké školy, ktoré sa členia na vojenské vysoké školy, policajné vysoké školy a zdravotnícke vysoké školy, vznikajú a zanikajú tiež zákonom. Z hľadiska hospodársko-právnej formy to sú štátne rozpočtové organizácie resp. v prípade zdravotníckych vysokých škôl štátne príspevkové organizácie a majú sídlo na území SR. Súkromné vysoké školy sú právnické osoby so sídlom v SR alebo so sídlom na území členského štátu (štáty EÚ, štáty dohody o Európskom hospodárskom priestore a Švajčiarsko), ktoré boli zriadené alebo

založené na vzdelávanie a výskum, a ktorým vláda SR udelila súhlas na pôsobenie ako súkromná vysoká škola (štátny súhlas). Zahraničné vysoké školy sú vysoké školy so sídlom v členskom štáte, ktorým ministerstvo udelilo na základe ich žiadosti oprávnenie poskytovať na území SR vysokoškolské vzdelávanie podľa právnych predpisov štátu ich sídla.

V akademickom roku 2011/2012 poskytovalo vysokoškolské vzdelávanie 20 verejných vysokých škôl, tri štátne vysoké školy a 12 súkromných vysokých škôl, teda celkovo 35 vysokých škôl. Rovnako tomu bolo aj v akademickom roku 2016/2017. Okrem nich má oprávnenie na poskytovanie vysokoškolského vzdelávania na území Slovenskej republiky aj päť zahraničných vysokých škôl (dve so sídlom v Českej republike, jedna v Nemeckej spolkovej republike, jedna vo Francúzskej republike a jedna v Poľskej republike).

Vysokoškolské vzdelávanie

Vysokoškolské vzdelávanie sa uskutočňuje v rámci študijných programov, ktoré si zostavujú jednotlivé vysoké školy. Každý študijný program však musí patriť do nejakého študijného odboru, v prípade medziodborového študijného programu ide o kombináciu dvoch študijných odborov.

Študijný odbor je oblasť poznania, ktorá môže byť predmetom vysokoškolského vzdelávania v niektorom z jeho troch stupňov. Študijný odbor sa vymedzuje obsahom, ktorý charakterizujú najmä oblasti a rozsah vedomostí, schopností a zručností, ktoré profilujú absolventa. Všetky študijné odbory, v ktorých možno v SR poskytovať vysokoškolské vzdelávanie, tvoria sústavu študijných odborov SR, ktorú spravuje ministerstvo. Návrh na zaradenie nového študijného odboru do sústavy podávajú spravidla vysoké školy a ministerstvo o ňom rozhoduje po vyjadrení AK. K 31. decembru 2016 obsahovala sústava 371 študijných odborov. Prvý stupeň vysokoškolského vzdelávania bolo možné študovať v 178 študijných odboroch, druhý stupeň v 178 a tretí stupeň vysokoškolského vzdelávania v 326. Študijné odbory sú rozčlenené do 9 skupín: výchova a vzdelávanie (10 odborov), humanitné vedy a umenie (45), sociálne, ekonomické a právne vedy (57), prírodné vedy (62), konštruovanie, technológie, výroba a komunikácie (67), poľnohospodárske a veterinárske vedy (39), zdravotníctvo (47), služby (22) a informatické vedy, matematika a informačné a komunikačné technológie (22).

Vysoká škola môže uskutočňovať vzdelávanie len v akreditovaných študijných programoch, to znamená v študijných programoch, ktoré spĺňajú stanovené kritériá. Kritériá sa dotýkajú obsahu, ktorý študijný program ponúka, a tiež podmienok, personálneho a technického zabezpečenia, ktoré je vysoká škola schopná pre uskutočňovanie študijného programu zabezpečiť. Spĺňanie kritérií posudzuje AK a konečné rozhodnutie na základe jej odporúčania vydá minister. Akreditácia sa štandardne udeľuje na dobu 6 rokov (pri nových študijných programoch najviac na čas zodpovedajúci štandardnej dĺžke štúdia), po jej uplynutí musí vysoká škola žiadať o akreditáciu študijného programu nanovo.

Študijný program sa môže uskutočňovať v dennej forme štúdia alebo v externej forme štúdia. Až do prijatia novely vysokoškolského zákona účinnej od 1.1.2013 bola denná forma charakterizovaná ako forma, pri ktorej sa študent denne zúčastňuje na vzdelávacích činnostiach. Pre študijné programy prvého a druhého stupňa bol zároveň predpísaný

minimálny rozsah priameho kontaktu vysokoškolského učiteľa a študenta (na 18 hodín týždenne počas výučbovej časti akademického roka). Externá forma štúdia bola charakterizovaná v zákone ako forma, “ktorú charakterizuje prevažne samostatné štúdium a konzultácie”. Tento stav, ktorý bude v praxi ešte istý čas pretrvávať, bol v nesúlade s chápaním “nie dennej” formy štúdia v krajinách s rozvinutým vysokým školstvom. V týchto krajinách sa pod “nie dennou” formou štúdia rozumie tzv. part-time study, ktoré sa od denného, teda full-time study, líši len v množstve práce, ktorá sa za rok od študenta očakáva. Pri part-time study je toto množstvo nižšie, a preto štúdium trvá dlhšie. Novelou zákona sa externá forma štúdia perspektívne dostáva do štandardnej polohy aj na slovenských vysokých školách s tým, že niektoré zmeny, ktoré v novele urobila NR SR pri jej schvaľovaní, nie sú v súlade s novým vymedzením denného a externého štúdia. Ide napríklad o rozpor medzi ustanovením § 62 ods. 3, podľa ktorého štandardná záťaž študenta v externej forme štúdia je vyjadrená najviac počtom 48 kreditov, čo zodpovedá najviac 144 kreditom za 3 roky a ustanovením § 52 ods. 3, podľa ktorého na úspešné skončenie bakalárskeho štúdia sa vyžaduje najmenej 180 kreditov, čo sa nedá dosiahnuť pri bakalárskom študijnom programe v externej forme so štandardnou dĺžkou 3 roky, ktorú toto ustanovenie pripúšťa. Korekcia tohto nesúladu je súčasťou návrhu novely vysokoškolského zákona predstaveného v roku 2017. Časť akademickej komunity presadzuje opätovné zjednotenie štandardnej dĺžky štúdia pre dennú a externú formu štúdia, obvykle poukazujúc na ekonomický vplyv (predĺženie štúdia znižuje záujem o toto štúdium, čo znižuje výnosy zo školného).

V prijímacom konaní na 1. stupeň bolo v roku 2016 podaných 72 156 (v roku 2011 to bolo 135 739) prihlášok¹¹⁾ od 41 544 občanov SR. Od roku 2004 počet uchádzačov o štúdium na vysokých školách (v prvom stupni vysokoškolského vzdelávania, resp. v študijných programoch spojeného prvého a druhého stupňa) sústavne klesá. Kým počet 19-ročných klesol medzi rokmi 2006 – 2016 o 28,94 %, počet uchádzačov (občanov SR) o vysokoškolské štúdium za toto obdobie klesol o 50,84 %.

Najväčšia skupina uchádzačov o vysokoškolské štúdium mala menej ako 20 rokov (vrátane) (62,6 %, v prípade dennej formy štúdia 73,5 % z uchádzačov). V prípade externej formy štúdia viac ako polovica uchádzačov mala vek nad 25 rokov. Maturujúci v roku 2016 tvorili z uchádzačov 56,92 % (v dennej forme štúdia 67,01 %; v externej forme 10,15 %). Tieto čísla je potrebné brať do úvahy keď sa hodnotí podiel novoprijatých študentov na populácii 19-ročných.

Z hľadiska medzinárodných porovnaní sa ako štandardný parameter uvádza podiel novoprijatých študentov na populácii 19-ročných. Pri **počte 19-ročných 58 544** ¹²⁾ v roku **2016** dosiahol tento parameter pri počte novoprijatých **29 819**¹³⁾ hodnotu **50,93 %**. Z celkového počtu populácie 19-ročných 58 544 v roku 2016 bolo na štúdium prijatých na

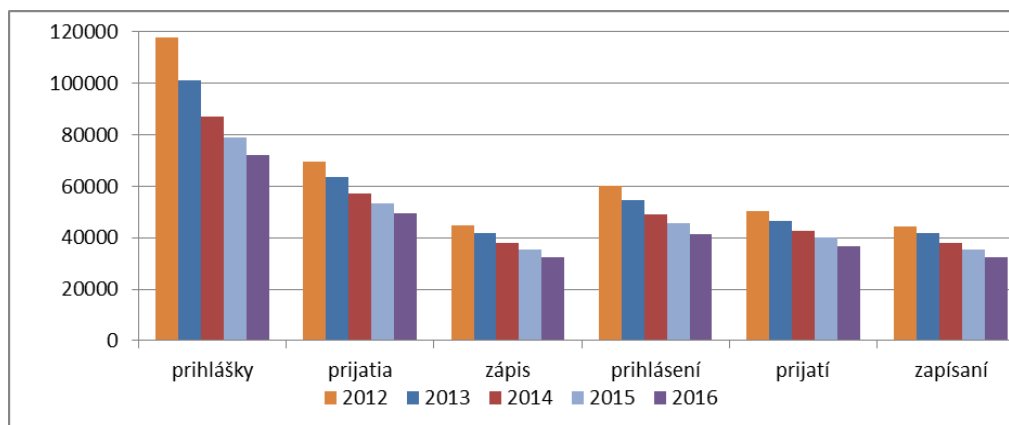
¹¹⁾ Sú započítaní len občania SR. V počte sú aj prihlášky na štátne vysoké školy. Ide o celkový počet podaných prihlášok, jeden uchádzač si mohol podať prihlášku aj na viaceré vysokých škôl.

¹²⁾ Vekové zloženie obyvateľstva Slovenskej republiky v roku 2016, <http://datacube.statistics.sk/TM1WebSK/>, k 31.12. 2016

¹³⁾ Separát štatistickej ročenky školstva SR 2016, počet novoprijatých k 31.10.2016 na verejných, súkromných a štátnych vysokých školách v SR, I. stupeň a spojený I. a II. stupeň štúdia dennej aj externej formy štúdia (občania SR).

dennú aj externú formu štúdia spolu 11 610 študentov, zapísalo sa 10 478 študentov (17,90 % 19-ročných).

Obrázok 1.2 Vývoj počtu prihlášok, prijatí a zápisov, prihlásených (fyzické osoby), prijatých (fyzické osoby) a zapísaných (fyzické osoby) – fyzická osoba je za všetky školy zohľadnená len raz, aj keď sa zúčastnila viacerých prijímacích konaní

Zdroj: CVTI SR

V prijímacom konaní na 2. stupeň bolo v roku 2016 podaných **20 814 prihlášok** na štúdium na vysokej škole¹⁴⁾ v študijných programoch **druhého stupňa v dennej forme** a 6 455 v externej forme štúdia. O štúdium sa uchádzalo **24 187 občanov SR, prijatých bolo 22 966 uchádzačov (94,95 %)** a na štúdium sa **zapísalo 21 066 uchádzačov (91,73 % z prijatých)**. 87,68 % z uchádzačov o štúdium v druhom stupni získalo vysokoškolské vzdelanie v prvom stupni v roku 2016. Z hľadiska zápisu na štúdium druhého stupňa predstavovali **absolventi z roku 2016** z celkového počtu zapísaných **89,00 %**

V akademickom roku 2016/2017 študovalo na vysokých školách¹⁵⁾ na Slovensku 147 680 študentov. Oproti predchádzajúcemu akademickému roku to predstavuje pokles o 10 979 študentov. Vývoj počtu študentov od roku 2004 a pomer medzi študentmi verejných vysokých škôl a súkromných vysokých škôl ja zachytený na obrázkoch 1.3 a 1.4.

Niektoré ďalšie údaje charakterizujúcu štruktúru študentov:

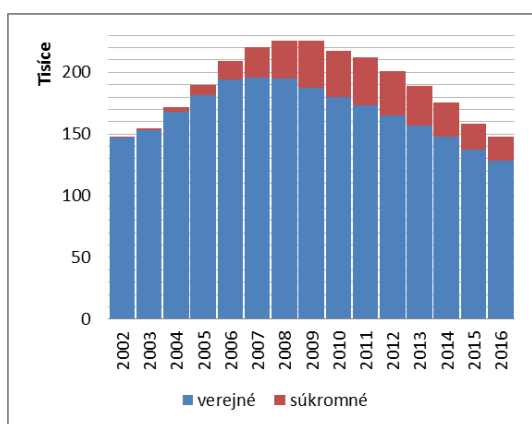
- študenti v externej forme štúdia tvoria 22,7 % všetkých študentov; ich podiel má klesajúcu tendenciu,
- podiel doktorandov na celkovom počte študentov predstavuje niečo viac ako 5 %, počet doktorandov v posledných rokoch klesá,
- podiel cudzincov študujúcich v Slovenskej republike na celkovom počte študentov predstavuje 7,0 %,

¹⁴⁾ Sú započítaní len občania SR. V počte sú aj prihlášky na štátne vysoké školy.

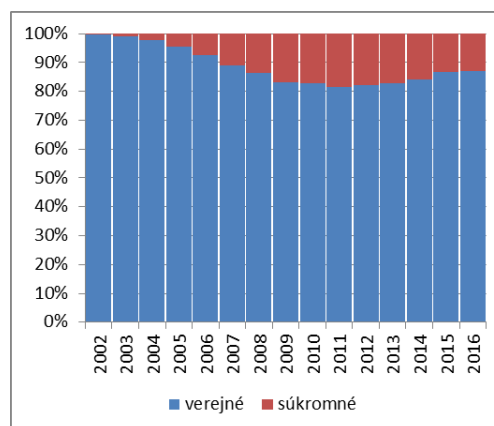
¹⁵⁾ Údaj sa vzťahuje na verejné vysoké školy a súkromné vysoké školy

- z pohľadu štatistickej klasifikácie odborov vzdelania najviac študentov (55,8 %) študuje spoločenské vedy, náuky a služby. V rámci súkromných vysokých škôl to je 68,7 % študentov,
- takmer polovica študentov študuje na šiestich vysokých školách, pätina študentov študovala na dvoch vysokých školách (UK Bratislava a STU Bratislava).

Obrázok 1.3 Vývoj počtu študentov verejných vysokých škôl a súkromných vysokých škôl od roku 2002

Obrázok 1.4 Vývoj podielu počtu študentov verejných vysokých škôl a súkromných vysokých škôl na celkovom počte študentov od roku 2002

Zdroj: CVTI SR

Zdroj: CVTI SR

V priebehu roka 2016 riadne skončilo vysokoškolské štúdium (prvý až tretí stupeň) 52 245 študentov, z nich 60,8 % v spoločenských vedách, náukách a službách a 18,3 % v technických vedách a náukách. Absolventi doktorandského štúdia tvorili 3,3 % z počtu absolventov.

Tabuľka 1.3 Počty študentov verejných vysokých škôl a súkromných vysokých škôl podľa stupňa a formy štúdia v akademickom roku 2016/2017 a porovnanie s 2011/2012 (pôvodný referenčný akademický rok v správe o stave školstva na Slovensku)

stupeň/forma štúdia Vysoká škola	I alebo II		III		Spolu 2016/2017	Spolu 2011/2012
	denná	externá	denná	externá		
UK Bratislava	19 531	2 671	1 095	811	24 108	27 800
STU Bratislava	12 225	0	635	247	13 107	17 736
TU Košice	7 765	669	340	239	9 013	15 324
PU Prešov	7 203	1 581	137	196	9 117	9 871
ŽU Žilina	6 992	786	264	107	8 149	11 448
EU Bratislava	6 691	917	135	132	7 875	11 584
UPJŠ Košice	6 272	488	358	205	7 323	8 727
UKF Nitra	6 168	1 628	195	80	8 071	12 211
SPU Nitra	6 059	1 229	117	110	7 515	9 825
UMB Banská Bystrica	6 038	1 561	161	143	7 903	12 175
UCM Trnava	4 541	1 409	110	70	6 130	5 445
TvU Trnava	3 477	1 286	71	111	4 945	7 068
KU Ružomberok	2 897	988	89	129	4 103	7 758
TU Zvolen	2 284	631	88	25	3 028	4 878
VŠZaSP Bratislava	1 852	6 443	0	246	8 541	14 262
UVLF Košice	1 796	32	74	36	1 938	2 090
TUAD Trenčín	1 651	675	15	12	2 353	4 442
UJS Komárno	1 348	350	24	18	1 740	2 220
PEVŠ Bratislava	1 202	785	45	76	2 108	5 030
VŠMU Bratislava	925	0	38	31	994	1 106
VŠVU Bratislava	581	0	41	10	632	672
VŠM Trenčín	494	343	1	23	861	1 731
AU Banská Bystrica	492	0	28	29	549	613
VŠEMVS Bratislava	447	2 176	0	0	2 623	4 666
VŠBM Košice	443	729	0	0	1 172	3 191
VŠ DTI Dubnica nad Váhom	177	1 664	0	0	1 841	5 144
VŠMP ISM Prešov	150	388	0	0	538	1 062
VŠ Danubius Sládkovičovo	129	901	0	0	1 030	2 903
SEVŠ Skalica	95	128	0	2	225	965
AM Bratislava	76	0	0	0	76	10
BISLA Bratislava	47	0	0	0	47	58
HUAJA Banská Štiavnica	25	0	0	0	25	15
SR	110 073	30 458	4 061	3 088	147 680	212 030

Zdroj: Výročná správa o stave vysokého školstva za rok 2016 a pôvodná Správa o stave školstva

Riadenie vysokého školstva

Vysoké školstvo je oblasť, ktorej fungovanie podstatne ovplyvňuje chod a vývoj spoločnosti. Toto fungovanie je výsledkom nastavenia štátnej vysokoškolskej politiky a činnosti vysokých škôl. Vysoké školy sú organizácie s vysokým stupňom autonómie, takže z hľadiska štátu sa na ich riadenie nedá využívať štandardná škála priamych riadiacich nástrojov. Štát môže na presadzovanie svojej vysokoškolskej politiky používať prevažne legislatívne prostriedky, ekonomické nástroje a kontrolné kompetencie vrátane, v súčasnosti, do istej miery, kontroly kvality prostredníctvom AK.¹⁶ Podrobnosti pôsobenia štátnej správy vo vysokom školstve konkrétne vymedzuje vysokoškolský zákon. Výkon tejto štátnej správy realizuje vláda a ministerstvo. Niektoré kompetencie dáva vysokoškolský zákon priamo ministrom.

Vláda SR má priamu pôsobnosť vo veciach týkajúcich sa vymenúvania a odvolávania členov akreditačnej komisie (AK), schvaľovania jej štatútu a vo veciach udeľovania štátneho súhlasu na pôsobenie súkromných vysokých škôl. Okremtoho prerokúva materiály týkajúce sa stavu a rozvoja vysokého školstva predložené ministerstvom.

Úlohou ministerstva je v prvom rade vytvárať podmienky na rozvoj vysokého školstva. Na vytváranie týchto podmienok má ministerstvo v rukách dva základné nástroje, a to tvorbu vysokoškolskej legislatívy a spôsob určovania dotácií zo štátneho rozpočtu vysokým školám a poskytovanie týchto dotácií. Ďalším významným nástrojom ministerstva vo vzťahu k vysokým školám sú kontrolné právomoci v oblasti dodržiavania všeobecne záväzných právnych predpisov v oblasti vysokého školstva a v oblasti hospodárenia. Prostredníctvom AK má ministerstvo do istej miery aj vplyv na kontrolu kvality vysokých škôl.

Jednou z kľúčových úloh ministerstva v oblasti vysokého školstva je tvorba metodiky na rozpis dotácií zo štátneho rozpočtu verejným vysokým školám a realizácia tohto rozpisu. Ministerstvo prerokúva návrh metodiky pred jej schválením s orgánmi reprezentácie vysokých škôl, teda so Slovenskou rektorskou konferenciou, Radou vysokých škôl a Študentskou radou vysokých škôl. S orgánmi reprezentácie ministerstvo prerokúva aj iné materiály týkajúce sa vysokého školstva.

Ďalšou pravidelnou povinnosťou ministerstva je vypracovanie a každoročná aktualizácia dlhodobého zámeru v oblasti vysokého školstva. Vláda SR schválila dlhodobý zámer v roku 2016. Pred tým bol dlhodobý zámer schválený roku 2010, no k jeho aktualizácii nedochádzalo.

Okrem vyššie uvedených povinností vykonáva ministerstvo v oblasti vysokého školstva aj viacero administratívnych kompetencií týkajúcich sa registrácie štatútov vysokých škôl, správy sústavy študijných odborov, rôznych registrov, materiálneho zabezpečenia činnosti AK a orgánov reprezentácie vysokých škôl a niektoré ďalšie.

Vysokoškolský zákon vymedzuje výkon niekoľko kompetencií priamo ministrom. Najzávažnejšou kompetenciou je rozhodovanie o akreditácii študijných programov

¹⁶ V medzinárodnom prostredí sa presadzuje úplná nezávislosť akreditačných agentúr, vrátane nezávislosti od štátu. V texte konštatujeme súčasný stav na Slovensku, keď AK pôsobí síce nezávisle, ale štát má istý vplyv na jej činnosť, napríklad vyberá jej členov, schvaľuje kritériá a priznáva na základe jej vyjadrenia vysokým školám práva.

a priznávaní niektorých ďalších práv vysokým školám. Pri výkone tejto kompetencie minister vychádza z vyjadrení AK. Zákon mu umožňuje rozhodnúť aj inak ako navrhuje AK. V takomto prípade je však povinný svoje rozhodnutie odôvodniť a odôvodnenie zverejniť. V praxi sa rozhodnutie ministra takmer vždy zhoduje s návrhom AK. Ostatné kompetencie ministra sú prevažne procedurálne, napríklad predkladanie návrhov na vymenovanie rektorov alebo profesorov prezidentovi republiky.

Na úrovni verejnej vysokej školy má riadenie samosprávny charakter. Vykonávajú ho orgány akademickej samosprávy, ktorými sú rektor, akademický senát vysokej školy, vedecká rada vysokej školy a disciplinárna komisia vysokej školy pre študentov.

Do samosprávnej pôsobnosti verejnej vysokej školy patria prakticky všetky rozhodnutia ovplyvňujúce jej chod, napríklad vnútorná organizácia, určovanie počtu prijímaných uchádzačov o štúdium, určovanie podmienok prijatia na štúdium a rozhodovanie v prijímacom konaní, utváranie a uskutočňovanie študijných programov, určovanie zamerania a organizovanie výskumnej, vývojovej alebo umeleckej a ďalšej tvorivej činnosti, uzatváranie, zmeny a zrušovanie pracovnoprávných vzťahov a určovanie počtu a štruktúry pracovných miest na vysokej škole, udeľovanie vedecko-pedagogických titulov "docent" a "profesor", voľba členov orgánov akademickej samosprávy verejnej vysokej školy, hospodárenie verejnej vysokej školy a nakladanie s jej majetkom, určovanie výšky školného a poplatkov spojených so štúdiom v prípadoch, kde ich zákon umožňuje.

Základom akademickej samosprávy verejnej vysokej školy je akademická obec verejnej vysokej školy, ktorá volí a odvoláva členov akademického senátu verejnej vysokej školy. Podrobnosti o organizácii a činnosti verejnej vysokej školy, ako aj postavenie členov akademickej obce upravujú jej vnútorné predpisy. Verejná vysoká škola sa môže členiť na fakulty, iné pedagogické, výskumné, vývojové, umelecké, hospodársko-správne a informačné pracoviská a účelové zariadenia.

Ak sa verejná vysoká škola nečlení na fakulty, zákon jej ponecháva úplnú voľnosť ohľadne stanovenia jej vnútornej štruktúry. Všetky samosprávne funkcie v takomto prípade vykonávajú rektor a ostatné akademické orgány na úrovni vysokej školy. Ak sa vysoká škola člení na fakulty, zákon zaručuje vo vymedzených oblastiach fakultám právo výkonu samosprávnych pôsobností, ktoré sa týkajú ich činností. Zároveň však predpisuje štruktúru a pôsobnosť ich samosprávnych orgánov, ktorými sú akademický senát fakulty, dekan, vedecká rada fakulty, disciplinárna komisia fakulty pre študentov.

Ustanovenia zákona týkajúce sa vnútornej štruktúry a riadenia vysokých škôl boli predmetom kritiky zo strany evalvačného tímu Európskej asociácie univerzít pri hodnotení slovenského vysokého školstva, ktoré sa uskutočnilo v rokoch 2006 – 2007 na žiadosť vlády SR a SRK z roku 2005 o evalváciu slovenských vysokých škôl a o vypracovanie sektorovej správy o slovenskom vysokoškolskom systéme a jeho výskumnej kapacite. EUA vo svojej správe uviedla, že vysokoškolský zákon ide do prílišných detailov v oblasti rozhodovacích procesov a vnútorných orgánov vysokých škôl, čím bráni nastaveniu vnútorných štruktúr vysokých škôl, ktoré najlepšie vyhovujú ich zámerom. Konštatovala tiež, že problémom je veľmi diverzifikovaný manažment vysokých škôl zahŕňajúci celý rad rôznych orgánov; osobitným problémom je oddelenie kompetencií a zodpovednosti (napríklad senát verzus rektor).

Európska univerzitná asociácia vydala v roku 2017 prieskum miery autonómnosti vysokých škôl v rôznych európskych štátoch. Z hľadiska organizačnej autonómnosti je miera autonómnosti vysokých škôl s ohľadom na zvolené kritériá nízka, keďže priamo zákon upravuje napr. funkčné obdobie rektora, zloženie orgánov akademickej samosprávy a pod. Naopak v otázke finančnej autonómnosti, v otázke riadenia ľudských zdrojov je náš systém prevažne autonómny. Miera autonómnosti a akademických otázkach je skôr nižšia, čo súvisí s otázkou akreditácie, či možnosti požadovať školné.

Vysokoškolský učiteľ

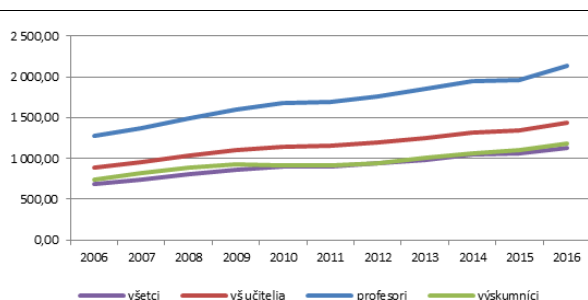
Na vysokých školách pracovalo v roku 2016 celkovo 20 882 zamestnancov.¹⁷ Z toho bolo vysokoškolských učiteľov 46,5 % a výskumných pracovníkov.

Priemerný plat učiteľa verejnej vysokej školy v roku 2016 bol 1 437 €. Priemerný plat profesora bol 2 130 € a priemerný plat docenta bol 1 618 €. Vývoj priemerných plátov vybraných kategórií zamestnancov verejných vysokých škôl v rokoch 2007 až 2016 zachytáva obrázok č. 1.5.

V roku 2016 prezident SR vymenoval na základe návrhov verejných vysokých škôl a súkromných vysokých škôl 56 profesorov. Priemerný vek vymenovaných bol 52,6 rokov.

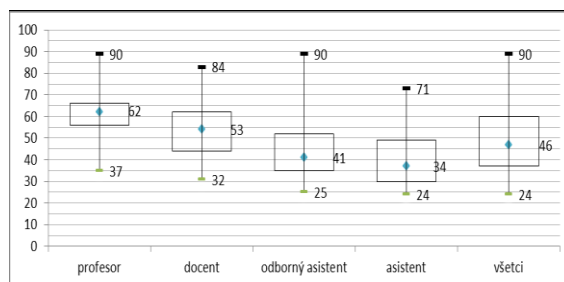
Podľa údajov z registra zamestnancov vysokých škôl k 31. 12. 2016 najstarší vysokoškolský učiteľ vo funkcii profesora na vysokých školách (vrátane štátnych) mal vek 90 rokov, najmladší 37 rokov. Menej ako 56 rokov mala štvrtina vysokoškolských učiteľov vo funkcii profesora, medián veku bol 62 rokov a štvrtina vysokoškolských učiteľov vo funkcii profesora mala vek viac ako 66 rokov.¹⁸ Veková štruktúra jednotlivých kategórií vysokoškolských učiteľov verejných vysokých škôl je znázornená na obrázku 1.6.

Obrázok 1.5 Vývoj priemerných plátov zamestnancov verejných vysokých škôl

Zdroj: CVTI SR

Obrázok 1.6 Veková štruktúra vysokoškolských učiteľov (minimálny vek, prvý kvartil, medián, tretí kvartil a maximálny vek), vrátane štátnych

Zdroj: Register zamestnancov vysokých škôl

¹⁷ Údaje o počtoch zamestnancov v tomto odseku vyjadrujú priemerné evidenčné prepočítané počty, to znamená počty zohľadňujúce akú časť roku zamestnanec pracoval a na aký úväzok.

¹⁸ Nezohľadňuje sa výška úväzku príslušného vysokoškolského učiteľa.

Dostupnosť vysokoškolského vzdelávania

Systém sociálnej podpory študentov pozostáva z priamej podpory formou štipendií z prostriedkov štátneho rozpočtu (sociálne štipendium a motivačné štipendium), štipendií z vlastných zdrojov vysokej školy, pôžičiek z Fondu na podporu vzdelávania¹⁹ a pôžičiek zo štipendijného fondu vysokej školy. Nepriamu podporu predstavuje dotované ubytovanie a stravovanie a finančná podpora vysokoškolských umeleckých súborov, vysokoškolských športových klubov a univerzitných pastoračných centier.

Maximálna mesačná výška sociálneho štipendia a v akademickom roku 2016/2017 bola 275 €. Verejné vysoké školy v roku 2016 vyplatili sociálne štipendiá v objeme 17 565 350 € (v roku 2011 to bolo 24 789 319 €). K 31. decembru 2016 poberalo sociálne štipendiá 12 397 študentov.

V roku 2016 pokračovali vysoké školy v poskytovaní motivačných štipendií. Prostriedky na motivačné štipendium boli v roku 2016 vysokým školám poskytnuté v objeme umožňujúcom, aby desiatim percentám študentov študijných programov prvých dvoch stupňov v dennej forme štúdia mohlo byť priznané štipendium vo výške 420 €. Spôsob priznávania motivačných štipendií bol v kompetencii jednotlivých vysokých škôl. Prostriedky na sociálne štipendiá a motivačné štipendiá dostávajú zo štátneho rozpočtu aj súkromné vysoké školy. Vysoké školy v roku 2016 poskytli z vlastných zdrojov štipendiá v sume 1 413 443 € celkovo 5 144 študentom.

V akademickom roku 2015/2016 boli z Fondu na podporu vzdelávania poskytnuté pôžičky študentom v celkovej sume 3,5 mil. €. Zmluvy boli uzavreté s 1 425 študentmi, z toho 202 študentov v zahraničí. Študenti – doktorandi majú možnosť sa uchádzať aj o pôžičku v rámci pôžičkovej schémy pre učiteľov.

K 31. decembru 2016 uviedli vysoké školy v štatistike 46 780 lôžok (v roku 2011 47 787 lôžok) v študentských domovoch a 2 616 v zmluvných zariadeniach. Celková suma poskytnutých dotácií na ubytovanie študentov v roku 2016 predstavovala 17 374 070 € (v roku 2011 to bolo 17 528 988 €). Priemerná ročná dotácia na lôžko študenta tak bola 354 €.

Dotovanie stravovacích služieb sa uskutočňuje formou príspevku na dve vydané jedlá denne študentom v dennej forme štúdia. Výška príspevku v roku 2016 bola 1 € /jedlo. Celková suma poskytnutých dotácií na stravovanie študentov v roku 2016 predstavovala sumu 5 185 861 € (v roku 2011 - 4 942 914 €), teda na jedného študenta denného štúdia pripadlo v priemere 48 €. Vysokoškolské jedálne vydali študentom 4 695 tis. jedál,²⁰ čo predstavuje priemerne približne 43 jedál na jedného študenta denného štúdia za rok. Ak by sme predpokladali, že študenti sa budú stravovať pravidelne počas celého akademického roka dvakrát denne (na účely tejto kalkulácie zoberme 8 mesiacov), počet vydaných jedál by zodpovedal 7,1 % študentov denného štúdia.

¹⁹ Do roku 2012 zo Študentského pôžičkového fondu.

²⁰ Skutočnosť, že dotácia je medziročne vyššia a počet vydaných jedál naopak nižší, je spôsobené zálohovým financovaním odvodeným od predpokladaného vyššieho počtu vydaných jedál.

Na športovú a kultúrnu činnosť študentov vysokých škôl a podporu činnosti univerzitných pastoračných centier ministerstvo poskytlo verejným vysokým školám v roku 2016 dotáciu v sume 1 071 540 €.

Financovanie vysokého školstva

Hlavným zdrojom príjmov verejných vysokých škôl²¹ sú dotácie zo štátneho rozpočtu prostredníctvom ministerstva, ktoré verejná vysoká škola dostáva vo forme tzv. blokového grantu. Vysoká škola teda nemá záväzne predpísané, koľko má na mzdy, poistné a iné ekonomické kategórie a môže pridelené prostriedky použiť podľa vlastných potrieb. Výnimku tvoria účelovo určené finančné prostriedky, napríklad sumy pridelené na riešenie konkrétnych výskumných projektov. Vysoká škola má tiež stanovený horný limit prostriedkov, ktoré môže použiť na osobné náklady, teda na mzdy a poistné. Tento limit je nastavený na 80 % pridelených bežných výdavkov a prakticky pre žiadnu vysokú školu neznamená reálne obmedzenie.

Spôsob rozdelenia dotácií zo štátneho rozpočtu verejným vysokým školám

Vychádzajúc z vysokoškolského zákona sa finančná podpora zo štátneho rozpočtu poskytuje verejným vysokým školám vo forme nasledovných štyroch dotácií:

- dotácia na uskutočňovanie akreditovaných študijných programov,
- dotácia na výskumnú, vývojovú alebo umeleckú činnosť,
- dotácia na rozvoj vysokej školy,
- dotácia na sociálnu podporu študentov.

Určenie výšky dotácií pre jednotlivé verejné vysoké školy sa uskutočňuje podľa každoročne aktualizovanej metodiky rozpisu dotácií zo štátneho rozpočtu verejným vysokým školám. Metodiku určuje ministerstvo a prerokúva ju s orgánmi reprezentácie vysokých škôl.

Dotácia na uskutočňovanie akreditovaných študijných programov je určená na vysokoškolské vzdelávanie a na prevádzku vysokej školy vrátane nákladov vyvolaných opotrebovaním jej dlhodobého majetku (teda na "krytie odpisov"). Pri určovaní výšky tejto dotácie pre jednotlivé vysoké školy je rozhodujúci počet študentov, počet absolventov, ekonomická náročnosť uskutočňovaných študijných programov a kvalita vyjadrená kvalifikačnou štruktúrou vysokoškolských učiteľov a publikačnými resp. umeleckými aktivitami vysokej školy. Čiastočný vplyv má aj miera nezamestnanosti absolventov.

Dotácia na výskumnú, vývojovú alebo umeleckú činnosť sa poskytuje na výskumné, vývojové a umelecké aktivity vysokých škôl. Pri určovaní výšky dotácie na prevádzku a rozvoj infraštruktúry pre výskum a vývoj pre jednotlivé verejné vysoké školy sa pri rozpise zohľadňuje ich výkon vo výskume meraný nasledujúcimi indikátormi:

- výsledky hodnotenia kvality výskumnej činnosti vysokej školy podľa poslednej komplexnej akreditácie,

²¹Na rozdiel od regionálneho školstva, v ktorom sú zo štátneho rozpočtu financované aj súkromné školy, súkromné vysoké školy nedostáva zo štátneho rozpočtu na svoju činnosť žiadne prostriedky. Štát dotuje len sociálne a motivačné štipendia ich študentov.

- objem finančných prostriedkov získaných v predchádzajúcich 2 rokoch na výskumné granty zo zahraničia,
- objem finančných prostriedkov získaných v predchádzajúcich 2 rokoch na výskumné projekty od subjektov verejnej správy,
- objem finančných prostriedkov získaných v predchádzajúcich 2 rokoch na výskumné projekty od iných subjektov ako sú subjekty verejnej správy,
- počet doktorandov v dennej forme štúdia po dizertačnej skúške,
- publikačná činnosť verejnej vysokej školy so zohľadnením jej kvality,
- umelecká tvorba vysokej školy so zohľadnením jej kvality,
- identifikované špičkové tímy, v rámci aktivity AK.

Dotácia na rozvoj vysokej školy je určená na centrálné rozvojové projekty a rozvojové projekty vysokých škôl. Prideluje sa na základe posúdenia kvality projektov. V roku 2016 bolo zverejnených niekoľko výziev pre vysoké školy.

Dotácia na sociálnu podporu študentov je určená na zabezpečenie sociálnej podpory študentov. Rozpisuje sa prevažne na základe potrieb jednotlivých študentov vysokých škôl (sociálne štipendiá, príspevok na stravu), kapacity internátov (dotácia na ubytovanie) a tiež podľa počtu študentov (motivačné štipendiá, časť podpory na športové aktivity) a výkonových parametrov vysokoškolských športových klubov.

V schválenom rozpočte na rok 2016 bola na vysokoškolské vzdelávanie a vedu, sociálnu podporu študentov vysokých škôl v kapitole ministerstva vyčlenená suma 462 032 666 €. Tento objem bol v programe 077 – Vysokoškolské vzdelávanie a veda, sociálna podpora študentov rozpočtovým opatrením MF SR č. 12/2016 navýšený o 20 000 000 €. Z takto navýšeného objemu finančných prostriedkov bola pre vysoké školy vyčlenená suma 471 235 920 € (v uvedenom objeme bola zahrnutá aj časť finančných prostriedkov určená na dotácie pre súkromné vysoké školy).

Okrem uvedeného získali v roku 2016 verejné vysoké školy finančné prostriedky v sume 15 555 681 € z národného programu rozvoja vedy a techniky, 824 736 € z programu 06K12 – Koordinácia prierezových aktivít štátnej vednej a technickej politiky, 1 931 988 € z podprogramu 05T 08 – Oficiálna rozvojová pomoc, 1 187 484 € z podprogramu 021 02 03 – Zabezpečenie mobilit a záväzkov v oblasti vzdelávania a na projektoch podporovaných zo štrukturálnych fondov EÚ - v Operačnom programe Vzdelávanie 3 038 878 € a v Operačnom programe Výskum a vývoj v objeme 17 625 283 €.

Na jednotlivé druhy dotácií boli v roku 2016 vyčlenené nasledujúce sumy:

- na uskutočňovanie akreditovaných študijných programov 259 669 936 €
- na výskumnú, vývojovú alebo umeleckú činnosť 156 525 389 €,
- na rozvoj vysokej školy 1 500 000 €,
- na sociálnu podporu študentov 53 540 595 €.

Výsledky hospodárenia verejných vysokých škôl za rok 2016 prezentované v tejto časti vychádzajú z výročných správ o hospodárení verejných vysokých škôl za rok 2016. Celková suma aktív (majetku) verejných vysokých škôl k 31. decembru 2016 predstavovala čiastku 1 556 109 tis. € (v roku 2011: 1 224 905 tis. €). V rámci tejto čiastky vykázali vysoké školy ako hlavné položky dlhodobý nehmotný majetok v hodnote 19 786 tis. €, dlhodobý hmotný majetok v hodnote 1 174 109 tis. € a finančné účty v hodnote 278 629 tis. €.

Hlavnou položkou v rámci dlhodobého nehmotného majetku bol software v hodnote 15 708 tis. €. Hlavnými položkami v rámci dlhodobého hmotného majetku boli pozemky v hodnote 126 343 tis. €, stavby v hodnote 766 451 tis. € a samostatné hnuiteľné veci a súbory hnuiteľných vecí v hodnote 226 235 tis. €.

Finančné účty v objeme 278 629 tis. € predstavujú finančné prostriedky na bankových účtoch a v pokladnici. Pozostávajú najmä z finančných prostriedkov na mzdy za december vyplácaných v januári 2017 a príslušných odvodov, z prostriedkov finančných fondov, z finančných prostriedkov na projekty prechádzajúce do roku 2017 vrátane zahraničných projektov, z finančných prostriedkov na kapitálové výdavky nerealizované v roku 2016, z finančných prostriedkov účtu sociálneho fondu a z finančných prostriedkov účtov podnikateľskej činnosti.

Hlavnými položkami v rámci pasív verejných vysokých škôl boli k 31. decembru 2016 časové rozlíšenie – 740 556 tis. €, imanie a peňažné fondy v hodnote 602 732 tis. €, fondy tvorené zo zisku v hodnote 38 727 tis. €, nevysporiadaný výsledok hospodárenia z minulých rokov v hodnote 22 251 tis. € a krátkodobé záväzky v hodnote 68 921 tis. €.

Hlavnými položkami imania a peňažných fondov sú základné imanie v hodnote 525 886 tis. €, fondy podľa osobitného predpisu vo výške 10 911 tis. €, fond reprodukcie vo výške 65 935 tis. €. Hlavnými položkami fondov tvorených zo zisku sú najmä rezervný fond vo výške 32 834 tis. €, a ostatné fondy vo výške 4 806 tis. €. Výsledok hospodárenia za rok 2016 *bol po odvedení dane z príjmu* vo výške 20 425 tis. €. Verejné vysoké školy vykazujú ako nevysporiadaný výsledok hospodárenia minulých rokov sumu 22 251 tis. €.

K 31. decembru 2016 tri verejné vysoké školy evidujú záväzky voči bankám v sume 2 544 tis. €. Hlavnou položkou pri časovom rozlíšení pasív boli výnosy budúcich období v sume 738 919 tis. €, ide najmä o zvyšok prijatej kapitálovej dotácie používanej na kompenzáciu odpisov majetku z nej obstaraného.

Hospodárenie verejných vysokých škôl pozostáva z hospodárenia v oblasti hlavnej činnosti a v oblasti podnikateľskej činnosti. Výsledok hospodárenia verejných vysokých škôl v roku 2016 bol kladný vo výške 20 425 tis. €. Z toho výsledok hospodárenia v hlavnej činnosti predstavoval 17 798 tis. € a výsledok hospodárenia v podnikateľskej činnosti bol 2 627 tis. €.

Kladný celkový výsledok hospodárenia dosiahol v roku 2016 18 vysokých škôl. Vzhľadom na systém hospodárenia verejných vysokých škôl je potrebné, aby štandardne hospodárili s istým prebytkom a vytvárali si tak priestor na náročnejšie rozvojové aktivity v budúcich rokoch resp. rezervu na krytie neočakávaných udalostí.

Náklady verejných vysokých škôl v hlavnej činnosti v roku 2016 predstavovali 702 256 tis. €. Hlavné položky vrátane ich percentuálneho podielu na celkových nákladoch boli mzdové

náklady 267 615 009 € (38,1 %), zákonné sociálne poistenie 109 989 540 € (15,66 %), odpisy 94 151 211 € (13,4 %), iné ostatné náklady 44 019 755 € (6,3 %), ostatné služby 38 980 432 € (5,6 %), spotreba energie 30 931 862 € (4,4 %) a spotreba materiálu 26 803 009 € (3,82 %).

Výnosy verejných vysokých škôl v hlavnej činnosti v roku 2016 predstavovali 720 545 tis. €. Hlavné položky výnosov vrátane ich percentuálneho podielu na celkových výnosoch boli prevádzkové dotácie 587 536 431 € (81,54 %), iné ostatné výnosy 83 390 709 € (11,57 %) a tržby z predaja služieb 37 074 277 € (5,15 %).

Hlavnými položkami v rámci prevádzkových dotácií boli bežné dotácie zo štátneho rozpočtu. Tieto dotácie boli vyššie ako je vykázaný objem výnosov, pretože do výnosov sa dostali len tie dotácie, ktoré neboli zúčtované ako výnosy budúcich období (napríklad na pokračujúce projekty).

Hlavnou položkou v rámci účtu tržby z predaja služieb boli najmä výnosy z ubytovania denných študentov (22 323 tis. €), zo stravných lístkov študentov (6 305 tis. €), z ubytovania a stravovania iných fyzických osôb (732 tis. €).

Hlavnými položkami v rámci účtu iné ostatné výnosy boli výnosy zo školného 49 714 tis. € (v tom 5 811 tis. € za prekročenie štandardnej dĺžky štúdia v dennej forme, 29 186 tis. € za cudzojazyčné štúdium a školné od cudzincov v dennej forme a 14 686 tis. € školné za štúdium v externej forme štúdia), výnosy z poplatkov spojených so štúdiom 5 155 tis. € (v tom 3 413 tis. € poplatky za prijímacie konanie, 835 tis. € poplatky za rigorózne konanie, 908 tis. € výnosy za vydanie dokladov o štúdiu a ich kópií). Ďalšiu časť iných ostatných výnosov tvorili výnosy z duševného vlastníctva 3 300 tis. €, výnosy z darov 1 098 tis. €. Zvyšok tvorili výnosy z budúcich období - projekty 7 289 tis. €, vložné na konferencie 403 tis. €, príspevky na úhradu výdavkov zahraničných študentov študujúcich v rámci medzinárodných zmlúv a ďalšie analyticky samostatne nesledované výnosy.

V roku 2016 bola verejným vysokým školám prostredníctvom kapitoly ministerstva zo štátneho rozpočtu poskytnutá kapitálová dotácia v sume 6 460 000 €. Z uvedenej sumy bola čiastka 140 000 € poskytnutá z podprogramu 06K12. Zvyšná suma 6 320 000 € bola poskytnutá z programu 077 na rekonštrukcie a modernizácie budov verejných vysokých škôl.

Poznamenajme, že kapitálové dotácie pokrývajú len časť prostriedkov verejných vysokých škôl na obstaranie dlhodobého majetku. Vysokoškolský zákon dovoľuje verejným vysokým školám obstarávať dlhodobý majetok v rozsahu ich fondu reprodukcie aj z bežných dotácií resp. z prostriedkov získaných ich vlastnou činnosťou. Takýmto spôsobom si verejné vysoké školy musia zabezpečiť napríklad obnovu všetkého huteľného dlhodobého majetku používaného na vzdelávanie (počítačové učebne, laboratórne vybavenie), pretože na tento účel nedostávajú zo štátneho rozpočtu žiadnu kapitálovú dotáciu.

Tvorivá činnosť na vysokých školách

Vysoké školy získali v roku 2016 finančné prostriedky na uskutočňovanie výskumu a vývoja zo štátneho rozpočtu takmer výlučne prostredníctvom kapitoly ministerstva. Získavali ich formou inštitucionálnej podpory na prevádzku a rozvoj infraštruktúry vysokoškolskej vedy a techniky na základe ich výkonu vo výskume, na riešenie výskumných projektov

prostredníctvom vnútorných grantových schém VEGA a KEGA a na riešenie výskumných projektov prostredníctvom APVV.

Na inštitucionálnu podporu pridelovaných na základe výkonu vo výskume bolo v roku 2016 vyčlenených 144 625 389 €, na podporu projektov základného výskumu prostredníctvom grantovej schémy VEGA 9 379 117 €, na podporu projektov v oblasti výskumu pre rezort školstva prostredníctvom grantovej schémy KEGA 2 500 000 €. Prostredníctvom APVV získali verejné vysoké školy na podporu výskumných projektov 14 744 636 €.

Výkon niektorých indikátorov verejných vysokých škôl vo výskume v rokoch 2008 – 2011 obsahuje tabuľka 1.4.

Tabuľka 1.4 Vývoj niektorých indikátorov výkonu VVŠ vo výskume

Rok	Počet karentov zahraničných	Počet karentov domácich	Celkový počet publikácií	Zahraničné granty (€) ²²
2008	1 588	180	39 202	5 099 272
2009	1 442	196	40 960	4 996 008
2010	1 936	196	56 924	6 365 161
2011	1 824	210	46 249	6 035 558
2012	1 851	217	46 089	5 015 569
2013	1 964	250	46 069	5 925 227
2014	2 207	229	46 222	5 703 046
2015	x	x	x	6 542 825

Zdroj: MŠVVŠ SR – poklady pre rozpis dotácie zo štátneho rozpočtu na VVŠ (publikácie zohľadňované v systéme financovania)

²² V roku 2014 došlo k zmene v metodike posudzovania zahraničných grantov, údaje za roky 2012 a 2013 boli upravené zavedením nového indikátora – príjem za výskumnú činnosť od neverejných subjektov.